

NATIONELLA MINORITETER 2020

VAD VET SVERIGES
BEFOLKNING OM DEM?

Innehåll

1. Inledning	2
Om undersökningen	2
Frågorna	3
Rapportens disposition.....	3
De nationella minoriteterna	4
2. Undersökningens resultat	5
Sammanfattning	5
Befolkningens kännedom om de nationella minoriteterna	6
Kännedomen om nationella minoriteter ökar	6
Kunskapen ökar mest bland yngre	8
Samer den mest kända nationella minoriteten.....	9
Samiska och finska fortfarande mest kända språken.....	10
Medelålders mest kunniga men ökningen störst bland unga	11
Kunskapen något större i förvaltningsområdena.....	13
Störst kännedom bland högskoleutbildade	16
Små kunskapsskillnader mellan regioner	17
Liberaler har störst kännedom om minoriteterna	18
Befolkningens attityd till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer	20
Alltmer positiv attityd gentemot bevarande.....	20
Unga fortfarande lika positiva till bevarande.....	22
Unga medelålders alltmer positiva	22
Ingen tydligt förändring i övre medelåldern	23
Oförändrade attityder bland äldre.....	24
Kvinnor mer positiva än män	24
Fler positiva till bevarande i förvaltningsområden	26
Norra Sverige och storstadsregioner något mer positiva	28
Högutbildade mer positiva	29
Sympatisörer till Miljöpartiet mest positiva.....	30
3. Diskussion	31
Tydlig koppling mellan kännedom och attityd	31
Ett tecken på minoritetspolitikens svårighet att slå igenom?.....	32
Ungas kunskap ökar mest.....	33
Jiddisch och romska minst kända språken	33
Flest känner till samer	34
Fortsatt utmaning att synliggöra de nationella minoriteterna	35

1. Inledning

Om undersökningen

Institutet för språk och folkminnen (Isof), Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har, med hjälp av Sifo Kantar, genomfört en undersökning av allmänhetens kunskap om och attityd till de nationella minoriteterna och bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer. Undersökningen genomfördes perioden 5–9 oktober 2020 genom telefonintervjuer¹ med 1 000 personer som var 15 år eller äldre. Respondenterna bestod av ett riksrepresentativt urval av befolkningen i Sverige.² Liknande undersökningar gjordes av Isof 2010 och 2015.³

Syftet med undersökningen är att följa befolkningens kunskap om och attityd till de nationella minoriteterna över tid. Allmänhetens kännedom om de nationella minoriteterna ger en indikation på hur synliga minoriteternas språk och kultur är i samhället. Allmänhetens kännedom om minoriteterna säger också något om minoritetspolitikens genomslagskraft.

Den som har frågor om undersökningen kan kontakta:

Jennie Spetz

Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen

Telefon: 073- 558 60 85

E-post: jennie.spetz@isof.se

Mirelle Gyllenbäck

Länsstyrelsen i Stockholms län

Telefon: 010-223 13 52

E-post: mirelle.gyllenback@lansstyrelsen.se

Ellen Omma

Sametinget

Telefon: 0980-780 37

E-post: ellen.omma@sametinget.se

¹ Sifos telefonbuss är en omnibusundersökning. En omnibusundersökning innebär att flera uppdragsgivare medverkar med egna frågor i en och samma undersökning, som i det här fallet genomfördes per telefon. Undersökningarna kan handla om allt från val av politiskt parti till kännedom, kunskap, beteenden och attityder till olika företeelser.

² Telefonintervjuerna består av ett riksrepresentativt urval av befolkningen i Sverige som är 15 år och äldre. De utvalda är anonyma. Urvalet är representativt utifrån kön, ålder och geografi.

³ I undersökningen 2010 genomfördes 1 000 intervjuer, 2015 genomfördes 2 000 intervjuer och 2020 återigen 1 000 intervjuer.

Frågorna

I undersökningarna 2010, 2015 samt 2020 ställdes alltså frågor som ska mäta befolkningens kännedom om och attityd till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer. Frågorna har varit desamma i alla tre mätningar, med ett undantag. I undersökningen 2010 ställdes inte någon kunskapsfråga om de nationella minoriteterna, utan enbart om de nationella minoritetsspråken. Frågan om huruvida respondenterna kan nämna någon nationell minoritet lades alltså till först i undersökningen 2015. Av den anledningen redovisas enbart resultat från mätningarna 2015 och 2020 för den frågan.

Under telefonintervjuerna ställdes följande huvudfrågor:

1. 1999 erkände Sverige fem nationella minoriteter. Det innebär att fem minoritetsgrupper som bott i Sverige under lång tid får särskilt stöd från staten för att kunna besvara sitt språk och sin kultur. *Känner du till någon eller några av dessa minoritetsgrupper?*
2. I samband med att Sverige fick fem nationella minoriteter blev minoritetsgruppernas språk också erkända som nationella minoritetsspråk. Det innebär att språken har ett särskilt skydd från samhällets sida. *Känner du till något eller några av de fem nationella minoritetsspråken?*
3. Minoriteternas språk och kultur behöver olika former av stöd från samhället för att kunna överleva i Sverige. Enligt din uppfattning – hur viktigt är det att fortsätta stödja dessa gruppers språk och kultur så att de kan överleva i Sverige? *Tycker du att det är mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt eller inte alls viktigt?*

Utöver dessa frågor fick respondenterna svara på vilket modersmål de har och i vilken kommun de bor.

Rapportens disposition

De huvudsakliga resultaten från undersökningen 2020 redovisas nedan i form av diagram och kommentarer. I vissa fall görs jämförelser med de mätningar som genomfördes 2010 och 2015.

Resultaten delas in i två kapitel. I kapitel ett redovisas svaren på kunskapsfrågorna (dvs. svaren på fråga 1 och 2 på s. 4) som handlar om hur stor del av Sveriges befolkning som känner till de nationella minoriteterna respektive de nationella minoritetsspråken. I kapitel två redovisas svaren på attitydfrågan (dvs. fråga 3 på s. 4) som handlar om hur viktigt befolkningen tycker att det är att samhället ger stöd för bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer.

De nationella minoriteterna

De fem nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer (som även är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar (ibland refererade till som meänkielitalare). De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romska och samiska.⁴

Gemensamt för minoritetsgrupperna är att de har befolkat Sverige under lång tid, att de utgör grupper med en uttalad språklig eller kulturell tillhörighet, och att de har en vilja att behålla sin identitet. Flera av språken har få talare kvar och behöver få samhällets stöd för att kunna föras vidare till kommande generationer.

Sveriges regering har skrivit under Europarådets två konventioner till skydd för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken som trädde i kraft 2000. Sverige fick 2010 en egen lag som sammanfattar minoriteters rättigheter: Lag (SFS 2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (hädanefter kallad minoritetslagen).

Detta innebär att Sveriges regering förbundit sig att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kulturer så att de kan finnas kvar, och att personer som tillhör de nationella minoriteterna ska kunna använda, utveckla eller lära sig sina språk. Barns tillgång till språk och kultur är särskilt prioriterad.

Även språklagen (SFS 2009:600) innehåller bestämmelser som säger att samhället ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken och se till att den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt minoritetsspråk.

Sedan 2000 finns det särskilda förvaltningsområden i Sverige: geografiska områden där tre av minoriteternas (sverigefinnar, samer och tornedalingar) språk och kulturer har ett särskilt starkt skydd från samhällets sida. Sedan 2011 kan kommuner själva ansöka om att få ingå i förvaltningsområdena för ett eller flera av dessa minoritetsspråk. Kommuner och regioner i förvaltningsområdena får ekonomiskt stöd från staten för att genomföra insatser som ska främja dessa minoriteters språk och kulturer.

I förvaltningsområden har den som talar samiska, finska respektive meänkieli rätt att använda dessa språk i sina skriftliga och muntliga kontakter med myndigheter, samt få tillgång till äldreomsorg och förskola på språken.

För jiddisch och romska finns inga särskilda förvaltningsområden eftersom de inte anses vara historiskt knutna till särskilda geografiska platser i Sverige. Men enligt minoritetslagen har samtliga myndigheter ett ansvar att skydda och främja alla fem nationella minoriteters språk och kulturer i hela landet. Myndigheterna ska till exempel samråda med de nationella minoriteterna innan de fattar beslut i frågor som rör dem, och de ska också upplysa minoriteterna om vilka rättigheter de har enligt minoritetslagen. Kommuner och regioner i hela landet är också skyldiga att anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

⁴ Det finns flera samiska språk. I Sverige talas lulesamiska, nordsamiska, pitesamiska, sydsamiska och ume-samiska. Även meänkieli består av flera olika varieteter. De romska varieteterna brukar betraktas som dialekter inom ett och samma språk. Samtliga varieteter, språk och dialekter innefattas av de särskilda rättigheter som gäller för de nationella minoritetsspråken.

2. Undersökningens resultat

Sammanfattning

Resultatet från 2020 års mätning visar att många av Sveriges invånare fortfarande inte känner till vilka de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken är. Samtidigt har den nedgång som noterades i 2015 års mätning i förhållande till den 2010, brutits i undersökningen 2020. I en jämförelse mellan 2010 och 2015 när det gäller befolkningens kännedom om minoritetsgrupperna och språken, konstaterades alltså att andelen sjönk i mätningen 2015. I 2020 års mätning är kunskapsnivån åter i nivå med resultatet 2010 eller några procentenheter över det. Det innebär dock att kännedomen om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken inte blivit särskilt mycket bättre under de senaste tio åren.

Ett generellt mönster som är tydligt oavsett om resultatet bryts ner på ålder, region, utbildningsnivå eller partisyn, är sambandet mellan kännedom och attityd. Ju bättre kännedom en grupp har om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken, desto mer positiv tenderar man att vara till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer.

När resultatet bryts ner i de olika åldersgrupperna kan man se att det är bland de yngre, i åldersgruppen 15–29 år, som kunskapen ökat mest både om minoritetsgrupperna och språken. I tidigare mätningar var det åldersgrupperna 30–49 år samt 50–64 år som hade bäst kunskap, men i undersökningen 2020 har den yngre åldersgruppen kommit ifatt och ligger på samma nivå som de två äldre grupperna. Den äldsta gruppen (65 år och äldre) har lägst kunskap.

När det gäller de enskilda minoriteterna och språken är samer respektive samiska den nationella minoritet och det nationella minoritetsspråk som flest känner till. Tornedalingar och meänkieli respektive judar och jiddisch är de minst kända.

Förutom sambandet mellan god kännedom och positiv attityd till bevarande, gick det att identifiera andra mönster i de tre mätningarna 2010, 2015 och 2020. Det ena handlar om förvaltningsområdena. Kännedomen om alla fem minoriteterna och minoritetsspråken är generellt större bland personer som bor inom något av förvaltningsområdena för finska, meänkieli och/eller samiska jämfört med de som bor i övriga delar av landet. Det gäller respondenternas utbildningsbakgrund. Personer med eftergymnasial utbildning tenderar att ha bättre kännedom om både minoritetsgrupper och språk än personer med lägre utbildning.

När resultatet slås ut på de olika regionerna kan man inte identifiera några stora skillnader mellan dem, men de små skillnaderna som ändå kan identifieras i 2020 års mätning liknar mönstret i de tidigare undersökningarna. Personer som bor i Norra Sverige eller i storstadsregionerna Stockholm och Göteborg har något bättre kunskap än i övriga delar av landet.

När det gäller befolkningens attityd till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer noterades en stor förändring mellan 2010 och 2015 års mätningar. Andelen som angav att de tyckte att det var "mycket viktigt" att samhället stödjer de nationella minoriteternas språk och kulturer ökade 13 procentenheter, från 27 procent 2010 till 40 procent 2015. I mätningen 2020 har andelen som anser bevarandet "mycket viktigt" fortsatt att öka

med ett par procentenheter till 44 procent. Totalt anger en klar majoritet av befolkningen, 83 procent, att det är ”ganska viktigt” eller ”mycket viktigt” att samhället ger stöd åt språken och kulturerna i mätningen 2020, vilket innebär att den höga andelen positiva håller i sig.

Generellt går det alltså, som nämnts ovan, att identifiera en koppling mellan kunskap om de nationella minoriteterna och benägenheten att vara positivt inställd till bevarandet av minoriteternas språk och kulturer. Respondenter som bor i ett förvaltningsområde för finska, meänkieli och/eller samiska är mer positiva än respondenter från övriga delar av landet. Personer med eftergymnasial utbildning är mer positiva än de utan. Även när det gäller regionala skillnader återfinns mönstret från kunskapsmätningen. Norra Sverige samt storstadsregionerna är mest positiva. När det gäller utvecklingen av befolkningens kännedom om minoriteterna så har utvecklingen i det närmaste stått still. Kännedomen är kvar på ungefär samma nivå 2020 som 2010.

Befolkningens kännedom om de nationella minoriteterna

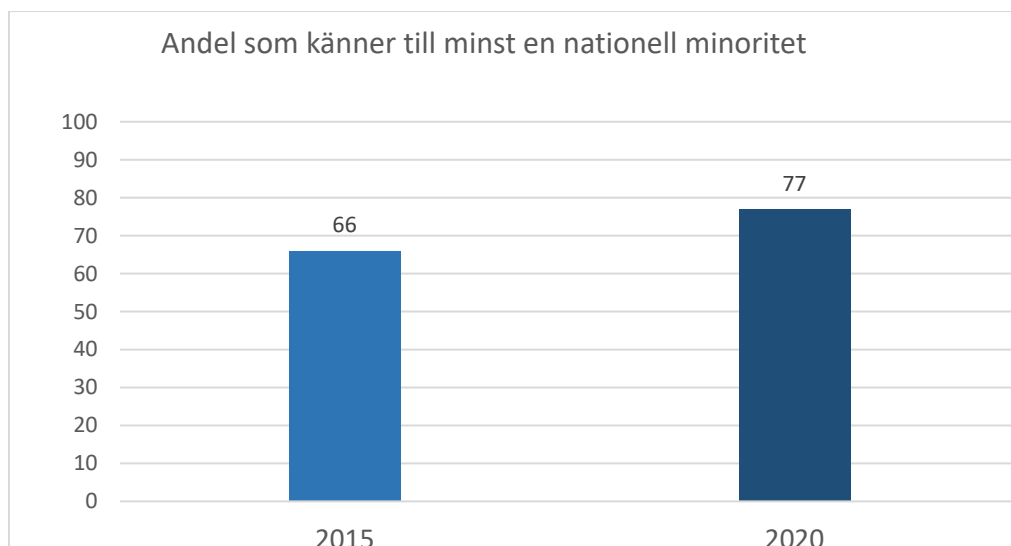
Undersökningen innehåller två kunskapsfrågor. Den första frågan gäller minoritetsgrupperna: 1999 erkände Sverige fem nationella minoriteter [...] Känner du till någon eller några av dessa minoritetsgrupper? Den andra frågan gäller språken: Känner du till något eller några av de fem nationella minoritetsspråken?

Resultaten på dessa två frågor presenteras nedan.

Kännedomen om nationella minoriteter ökar

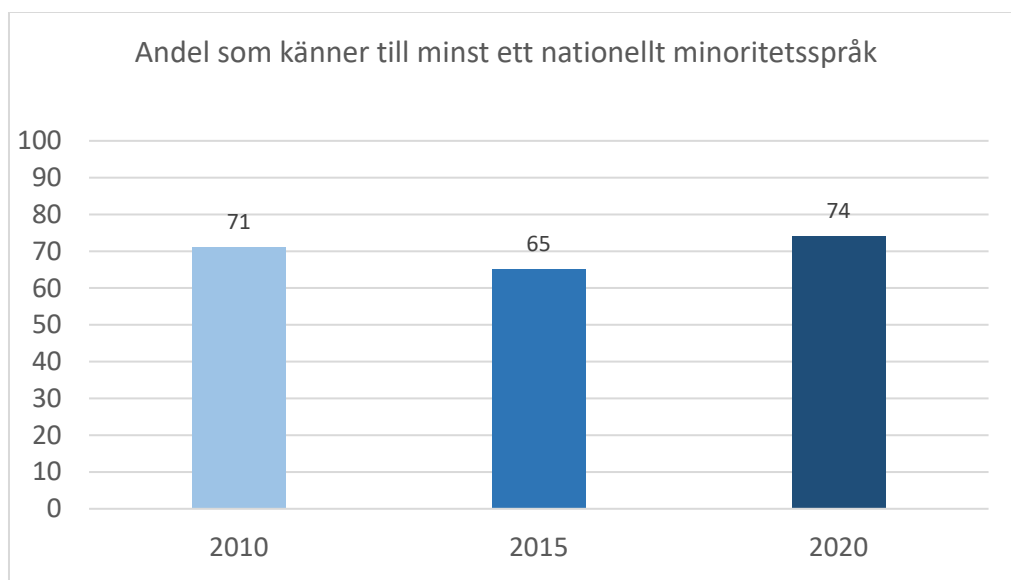
Under telefonintervjuerna fick de tillfrågade räkna upp alla de nationella minoriteter de kände till. Resultatet blev att 77 procent av de tillfrågade kunde nämna minst en av de fem nationella minoriteterna. Det innebär samtidigt att 23 procent av Sveriges befolkning inte kunde det. En jämförelse med resultatet från mätningen 2015 visar att andelen som kunde namnge åtminstone en minoritetsgrupp har ökat med elva procentenheter mellan mätningarna.⁵

⁵ Eftersom ingen fråga om minoritetsgrupperna ställdes i undersökningen 2010, utan bara frågan om minoritetsspråken, finns det inget resultat från 2010 att jämföra med.

Figur 1. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna. Jämförelse mellan mätningarna 2015 och 2020.

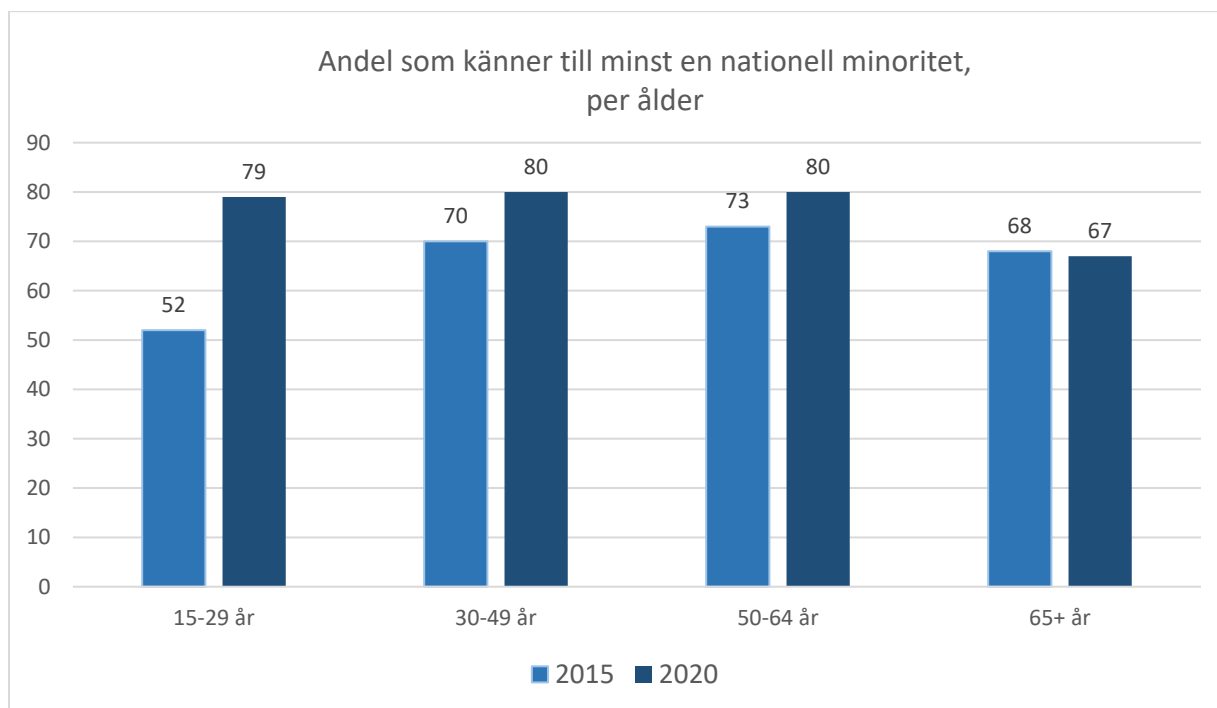
När det gäller de nationella minoritetsspråken visade resultatet på ett liknande mönster. I mätningen 2020 kunde nästan tre fjärdedelar, 74 procent, namnge minst ett av de fem nationella minoritetsspråken. I en jämförelse med de tidigare mätningarna kan man se att resultatet varit någorlunda jämnt mellan de tre mätningarna, med en dipp under mätningen 2015 (se fig. 2).

Figur 2. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst ett av de nationella minoritetsspråken. Jämförelse mellan mätningarna 2010, 2015 och 2020.

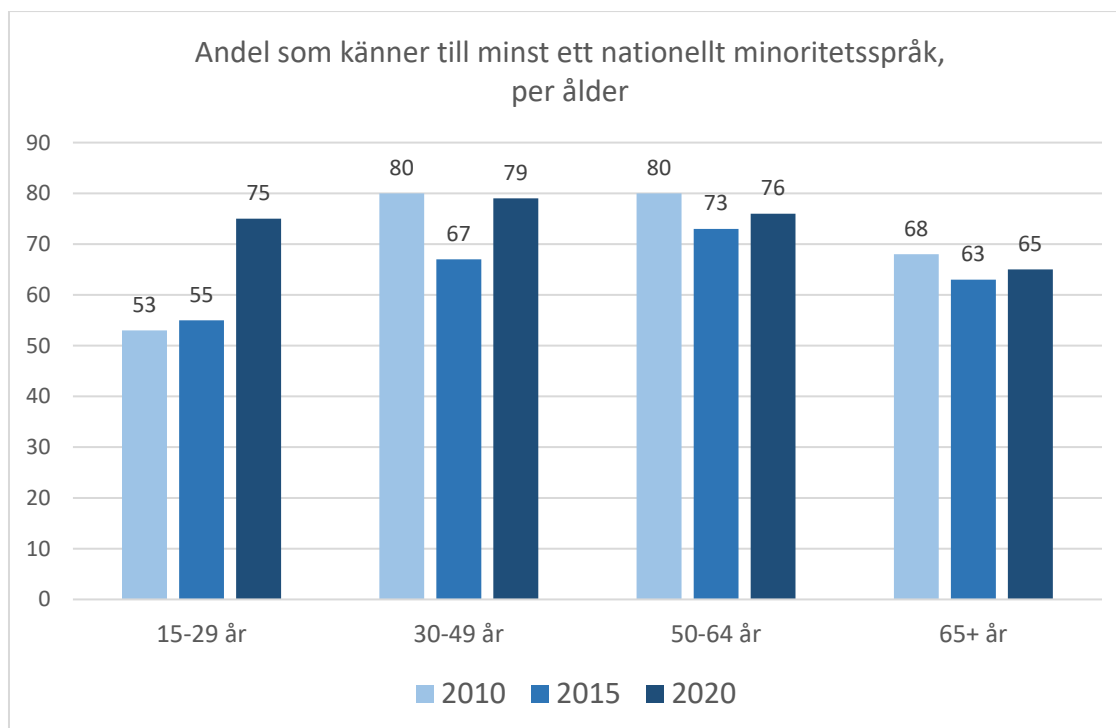
Kunskapen ökar mest bland yngre

Tittar man närmare på hur väl de olika åldersgrupperna känner till de nationella minoriteterna och minoritetsspråken kan man se att kunskapen bland personer i medelåldern är något högre än i gruppen unga (15–29 år) och äldre (65 år och äldre). Däremot verkar kunskapen ha ökat mellan mätningarna 2015 och 2020 i alla ålderskategorier utom just gruppen äldre, där resultatet är ungefär detsamma. I den yngre åldersgruppen är ökningen som störst. I mätningen 2015 kunde 52 procent av alla 15–29-åringar nämna minst en nationell minoritet, medan samma siffra för 2020 är 79 procent, vilket innebär en ökning med 27 procentenheter (fig. 3).

Figur 3. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna, fördelat på ålderskategori. Jämförelse mellan mätningarna 2015 och 2020.

Vad gäller kännedom om de nationella minoritetsspråken i de olika åldersgrupperna är mönstret liknande som för kännedomen om de nationella minoriteterna. Kunskapen om minoritetsspråken har ökat i samtliga åldersgrupper 2020 efter en dipp under den förra mätningen 2015. Precis som för kännedomen om minoritetsgrupperna är det dock i åldersgruppen 15–29 år som största förändringen skett, där den andel som kan nämna minst ett av språken har ökat från 53 procent 2010, 55 procent 2015 till 75 procent 2020, en ökning mellan de senaste två mätningarna med hela 20 procentenheter (se fig. 4).

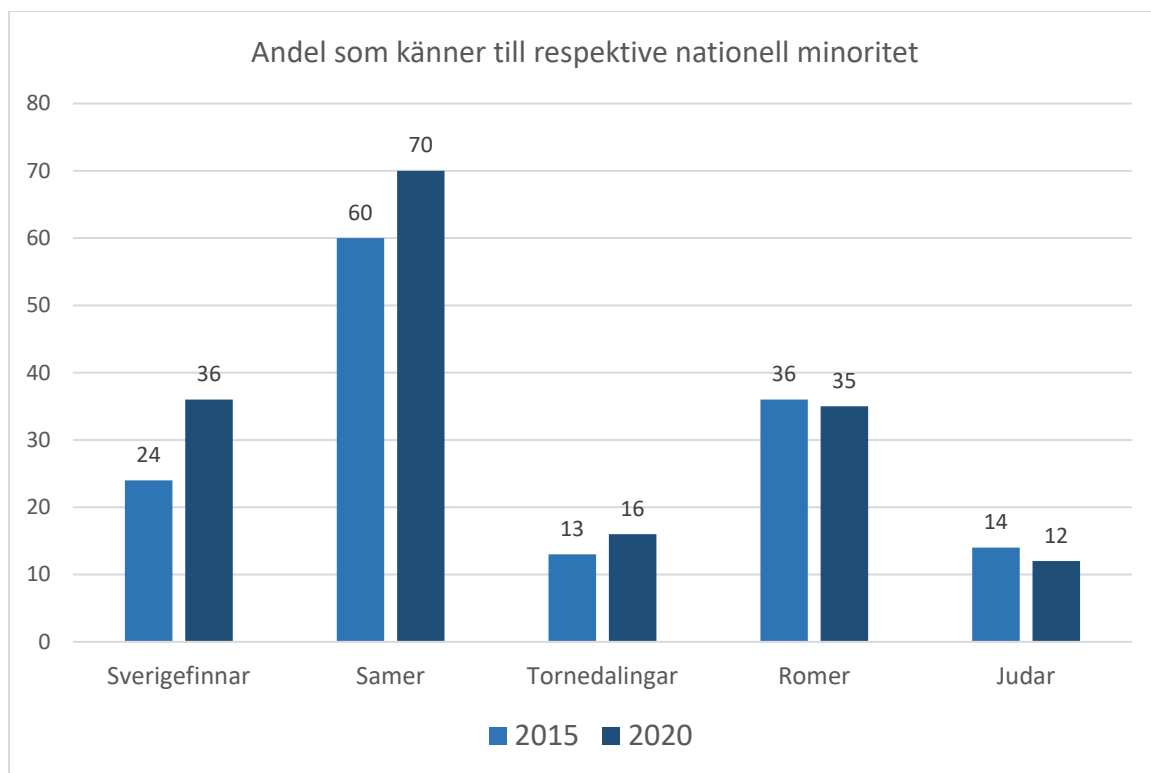
Figur 4. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst ett av de nationella minoritetsspråken, fördelat på ålderskategori. Jämförelse mellan mätningarna 2010, 2015 och 2020.

Samer den mest kända nationella minoriteten

Vid en närmare undersökning av hur väl befolkningen känner till de olika minoritetsgrupperna kan konstateras att samerna fortfarande är den grupp flest kan peka ut som en nationell minoritet. I undersökningen 2015 kände 60 procent av de tillfrågade till samer när de fick frågan om vilka som är nationella minoriteter i Sverige. I mätningen 2020 hade andelen ökat till 70 procent. Sju av 10 svenskar känner alltså till att samer tillhör de nationella minoriteterna.

Näst mest välkända är sverigefinnar. Också den andel som känner till denna grupps minoritetsstatus har ökat mellan de två mätningarna, från 24 procent i mätningen 2015 till 36 procent 2020, vilket är en ännu större ökning än den för samer som var 12 procentenheter.

För de övriga minoritetsgrupperna är skillnaden mellan mätningarna 2015 och 2020 små. Kännedomen om tornedalingar har ökat tre procentenheter mellan mätningarna, medan den gått ner någon enstaka procentenhet för de övriga två (judar och romer). På grund av att förändringarna är så pass små går det inte att säkert säga om skillnaderna beror på slump, eller på en oförändrad eller rent av början på en nedåtgång när det gäller befolkningens kännedom om dem. Klart är i alla fall att kännedomen om tornedalingar, judar och romer inte verkar ha ökat lika tydligt som för samer och sverigefinnar (se fig. 5).

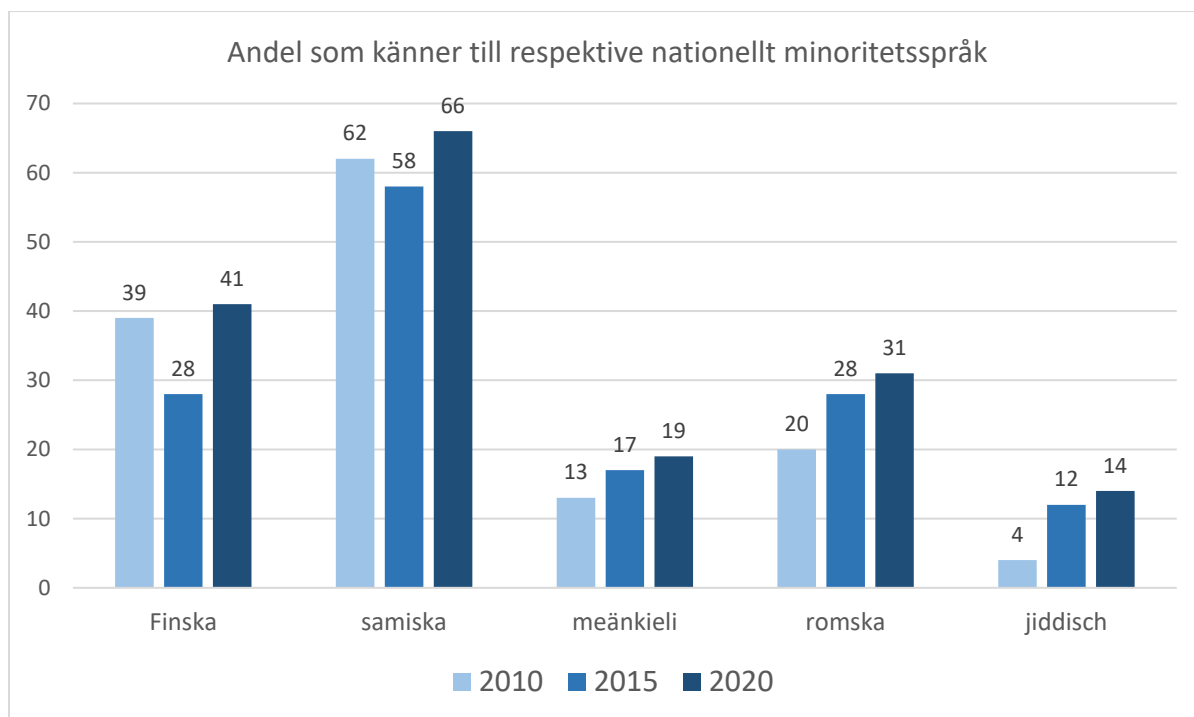
Figur 5. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna respektive minoritetsgrupp (eftersom denna fråga inte ställdes 2010 kan ingen jämförelse mellan mätningarna göras). Från mätningen 2015.

Samiska och finska fortfarande mest kända språken

Kännedomen om de nationella minoritetsspråken har ökat för samtliga språk i mätningen 2020 jämfört med den mätning som gjordes 2015. I flera fall är ökningen dock liten, och består av några procentenheter. Det är därför svårt att veta om sådana förändringar är bestående eller mer tillfälliga.

Samiska är fortfarande det språk flest i befolkningen kan peka ut som ett nationellt minoritetsspråk, följt av finska. När det gäller kännedomen om samiska och finska skedde en nedgång mellan mätningarna 2010 och 2015. I mätningen 2020 kan man dock istället se en markant ökning igen. Detta gör att andelen i befolkningen som känner till att finska och samiska har status som nationella minoritetsspråk ser ut att ha ökat ordentligt mellan mätningarna 2015 och 2020, men med tanke på nedgången mellan 2010 och 2015 kan man säga att kännedomen om språken egentligen inte ökat så mycket om man räknar med hela tioårsperioden. Några procentenheter fler kan peka ut finska och samiska 2020 i jämförelse med 2010.

Kännedomen om meänkieli, romska och jiddisch har haft en lite annorlunda utveckling. Det är fortfarande en minoritet av befolkningen som känner till att de är nationella minoritetsspråk. I mätningen 2020 kände 31 procent till att romska är ett nationellt minoritetsspråk, 19 procent kände till meänkieli och 14 procent jiddisch. Kännedomen om dessa tre språk har ökat med några procentenheter vid båda mätningarna 2015 och 2020. Vad gäller kännedomen om jiddisch gick den tydligt upp från mycket låga 4 procent 2010 till 12 procent 2015. Den högre nivån håller i sig 2020 och har ökat något till 14 procent (se fig.6).

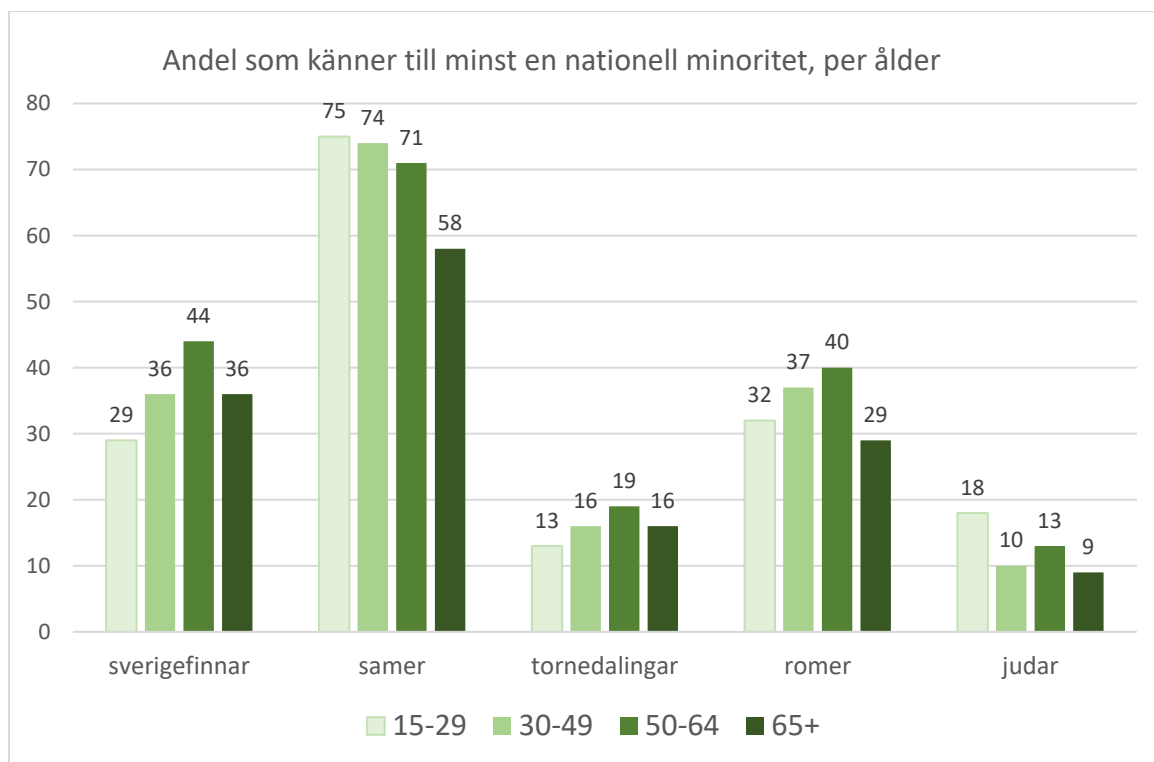
Figur 6. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna respektive minoritetsspråk. Jämförelse mellan mätningarna 2010, 2015 och 2020.

Medelålders mest kunniga men ökningen störst bland unga

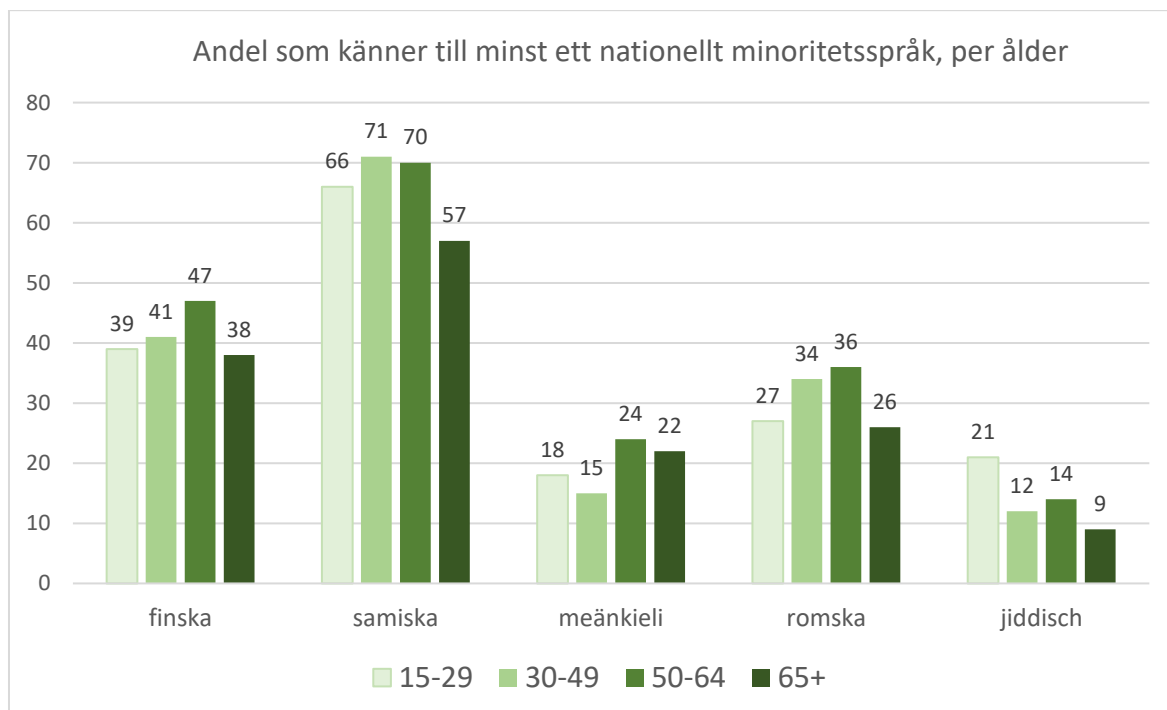
Som tidigare diagram visat, har kännedomen om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken ökat mest bland unga mellan 15 och 29 år (se fig. 4). Fortfarande är det dock personer i medelåldern, 30–64 år, som har störst kunskap överlag (fig. 7 och 8).

Mönstret ser dock lite olika ut i förhållande till de olika minoritetsgrupperna och språken. Kännedomen om att judar är en nationell minoritet och att jiddisch hör till de nationella minoritetsspråken är det fler unga som känner till jämfört med de övriga åldersgrupperna.

Unga verkar också i hög grad känna till att samer har status som nationell minoritet (se fig. 7 och 8).

Figur 7. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna någon eller några nationella minoriteter, fördelat på minoritet och ålder. Från mätningen 2020.

Figur 8. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoritetsspråken, fördelat på minoritetsspråk och ålder. Från mätningen 2020.

Kunskapen något större i förvaltningsområdena

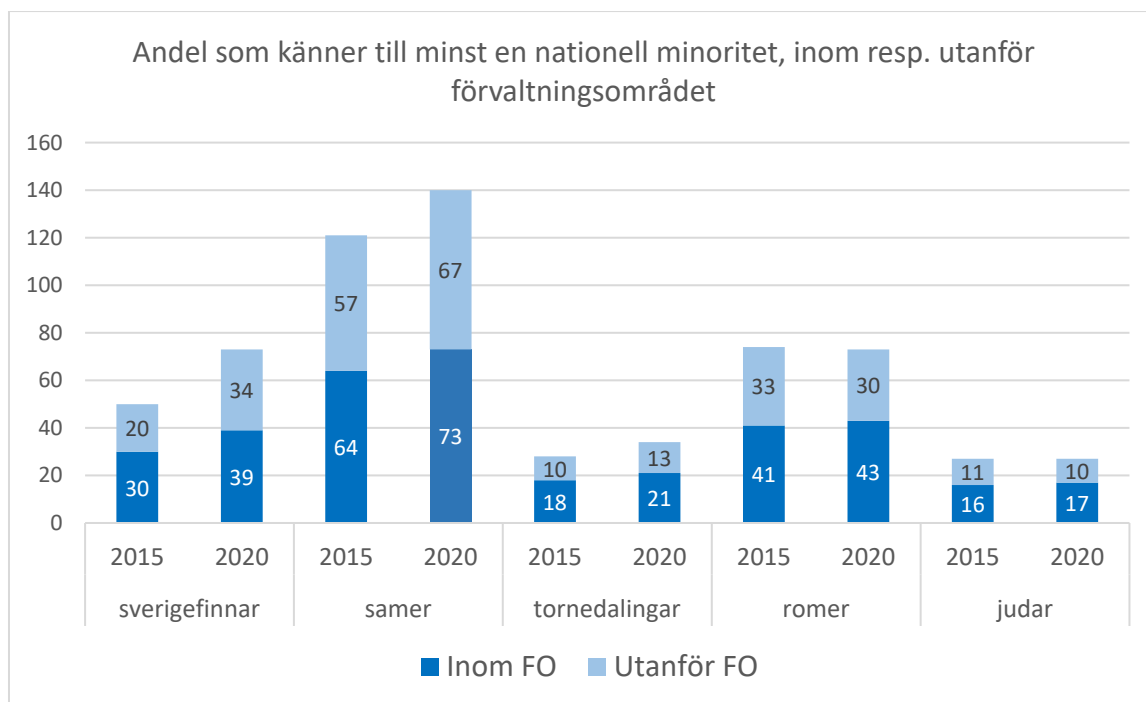
När svaren från personer som bor i en kommun som tillhör något av förvaltningsområdena för finska, meänkieli och/eller samiska jämförs med svaren från personer som bor i övriga delar av landet, skiljer sig resultaten inte åt på något dramatiskt sätt mellan de båda grupperna.

Man kan dock konstatera att de som bor inom ett förvaltningsområde har större kännedom om samtliga minoriteter, det vill säga att det är fler respondenter bland dem som bor i en kommun inom ett förvaltningsområde som kan nämna någon eller några av de nationella minoriteterna, jämfört med övriga. Detta gäller också de minoriteter och minoritetsspråk som inte har något eget förvaltningsområde, det vill säga romer/romska och judar/jiddisch. Skillnaden ligger i de flesta fall mellan 5 och 10 procentenheter (se fig. 9). Samma mönster går igen när det gäller kännedomen om de nationella minoritetsspråken. Det är något fler av de tillfrågade som bor i en kommun inom förvaltningsområdena som känner till de nationella minoritetsspråken. Skillnaden ligger i de flesta fall mellan 5 och 8 procentenheter (se fig. 10).

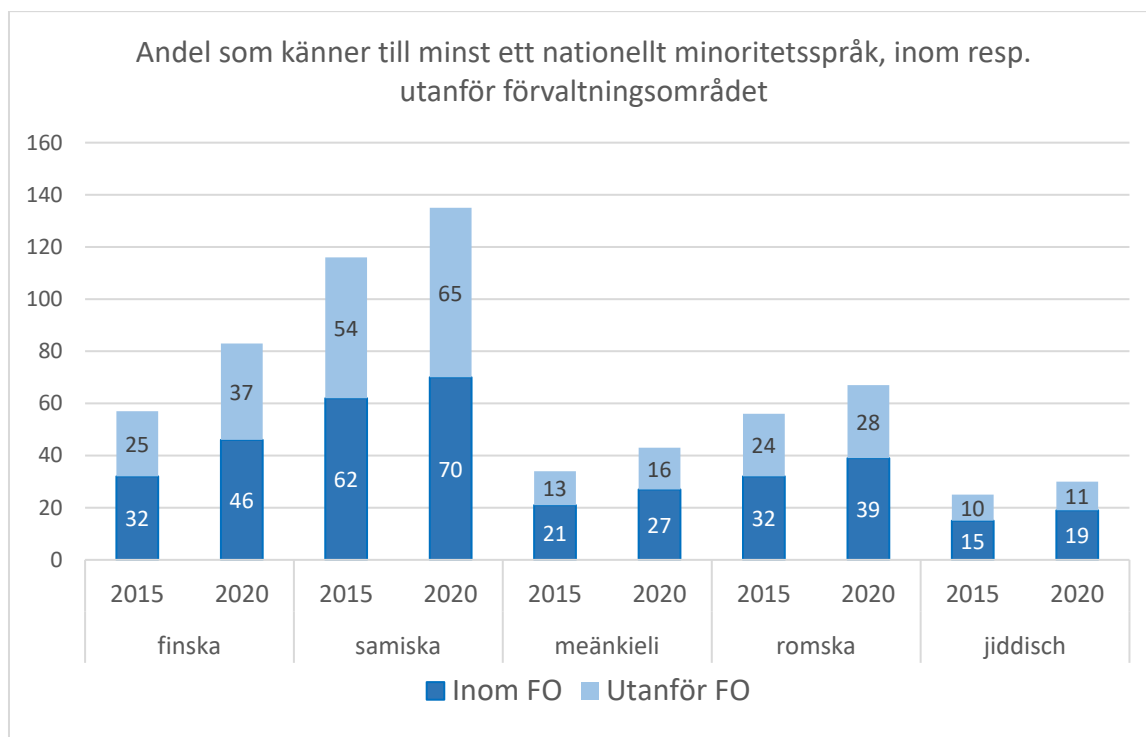
Att kunskapen om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken generellt är större bland personer som bor i en kommun som tillhör ett förvaltningsområde i jämförelse med personer som bor i övriga delar av landet är ett mönster som kunnat konstateras vid samtliga tre mätningar 2010, 2015 och 2020.

Även om kännedomen om romer och romska är relativt låg bland befolkningen överlag, kan man notera störst skillnad i kunskap mellan respondenter inom och utanför förvaltningsområdena när det gäller just romer och romska. I mätningen 2020 visste 43 procent av de tillfrågade i förvaltningsområdet att romer tillhör de nationella minoriteterna, mot 30 procent i övriga landet – en skillnad på 13 procentenheter (fig. 9). Samma mönster kan noteras vad gäller kännedomen om romska som ett nationellt minoritetsspråk. Medan 39 procent känner till romska som ett nationellt minoritetsspråk inom förvaltningsområdena är motsvarande siffra 28 procent i övriga landet, vilket innebär en differens på 11 procentenheter (fig. 10).

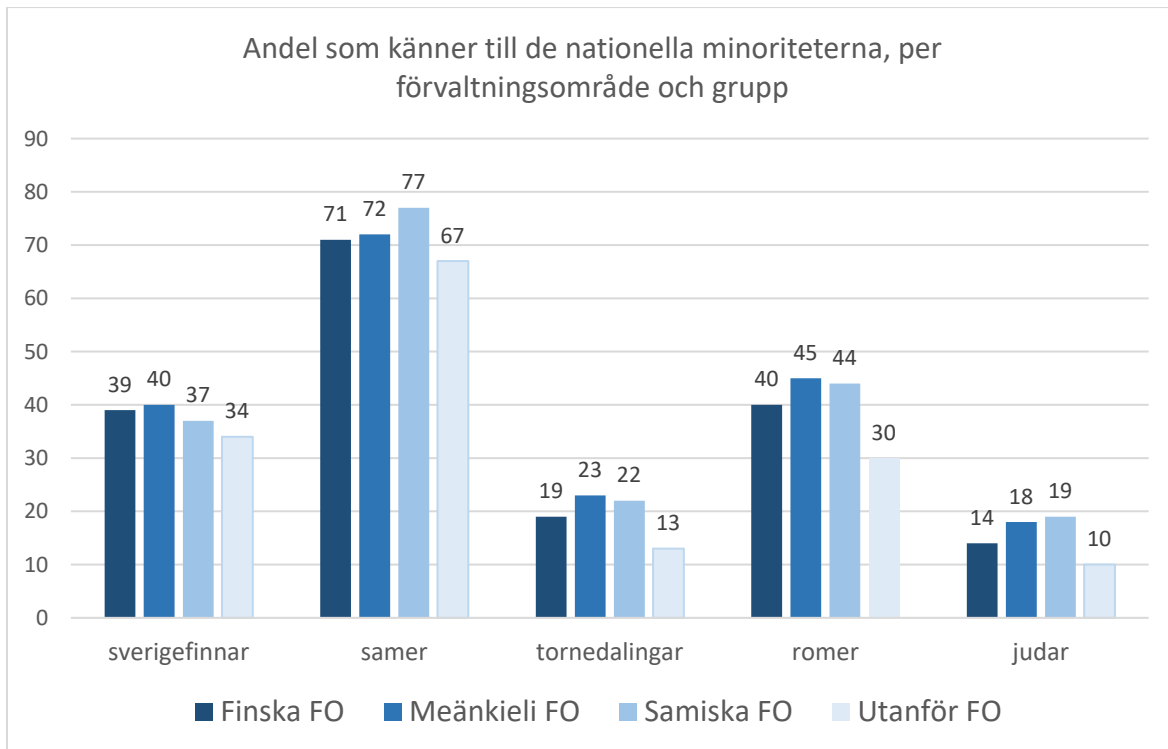
Vid en fördelning av resultaten på varje enskilt förvaltningsområde (finska, meänkieli respektive samiska) samt övriga delar av landet, kan man notera att mönstret stämmer väl in i vad som konstaterats ovan. Kännedomen om minoriteterna och minoritetsspråken är större i vart och ett av förvaltningsområdena jämfört med kännedomen i övriga delar av landet. Samer är den minoritet som är mest känd både inom och utanför förvaltningsområdena (se fig. 11 och 12).

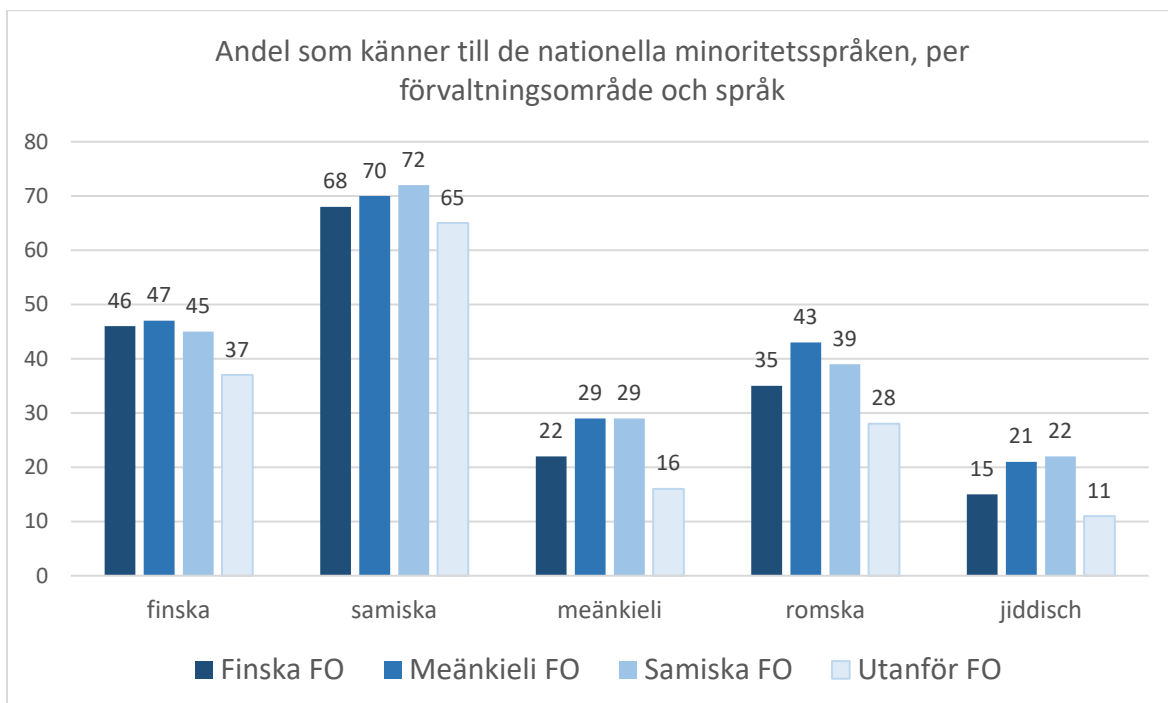
Figur 9. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoritetsspråken. Jämförelse mellan de som bor i förvaltningsområden och de som bor i övriga delar av landet. Jämförelse mellan mätningarna 2015 och 2020.

Figur 10. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoritetsspråken. Jämförelse mellan de som bor i förvaltningsområden och de som bor i övriga delar av landet. Jämförelse mellan mätningarna 2015 och 2020.

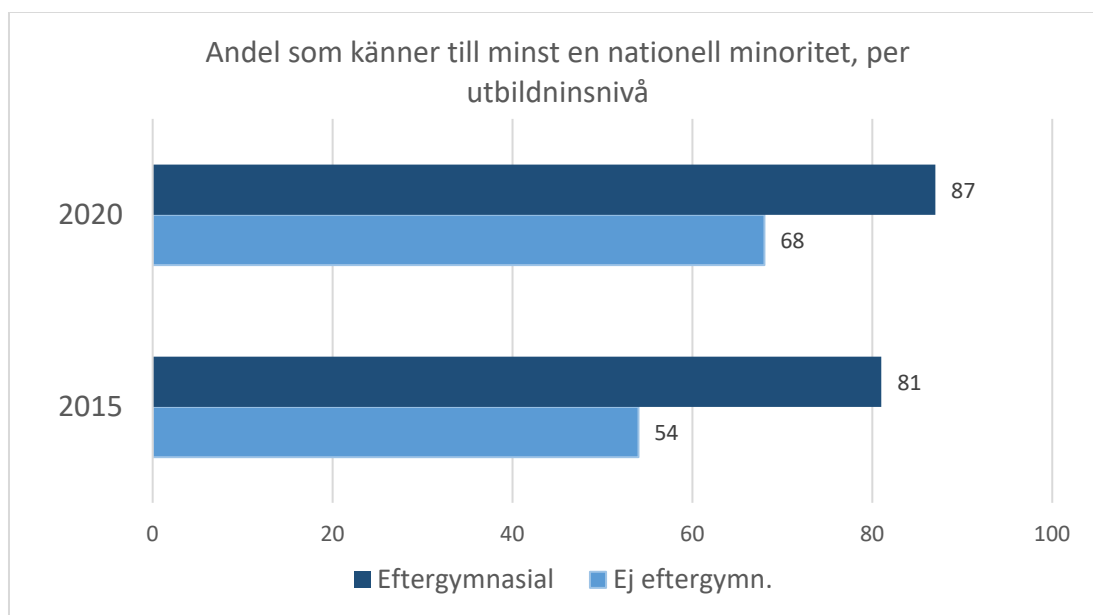
Figur 11. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoriteterna. Jämförelse mellan de som bor i förvaltningsområden för finska, meänkieli respektive samiska och de som bor i övriga delar av landet. Från mätningen 2020.

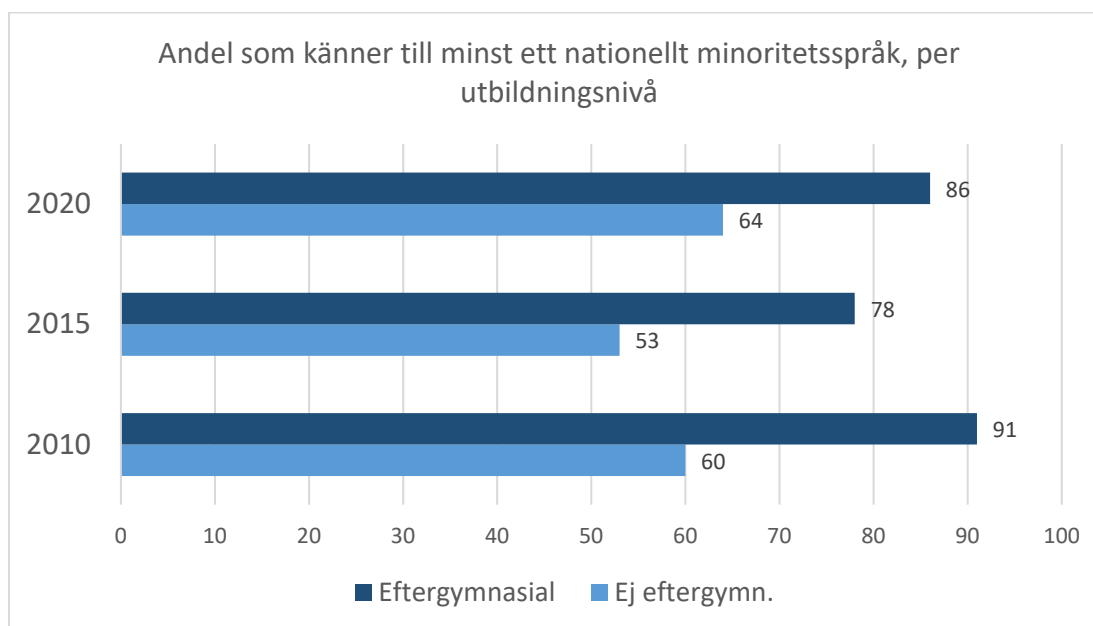
Figur 12. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoritetsspråken. Jämförelse mellan de som bor i förvaltningsområden för finska, meänkieli respektive samiska och de som bor i övriga delar av landet. Från mätningen 2020.

Störst kännedom bland högskoleutbildade

När svaren delas in i kategorier efter utbildningsnivå kan man se ett och samma mönster för samtliga fem nationella minoriteter och minoritetsspråk, nämligen att respondenter med eftergymnasial utbildning har större kännedom om både minoritetsgrupperna och språken jämfört med respondenter som saknar eftergymnasial utbildning (fig. 13 och 14). Mönstret var detsamma i tidigare mätningar.

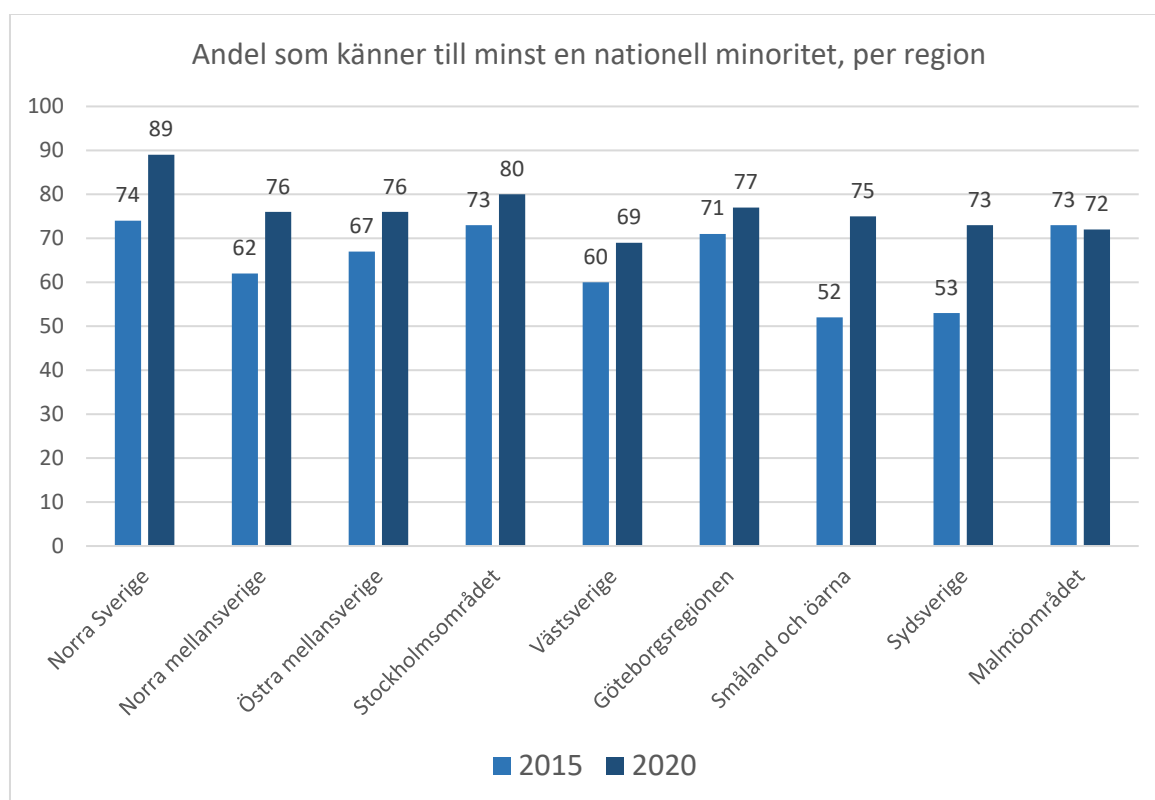
Figur 13. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna, fördelat på utbildningsnivå. Jämförelse mellan mätningarna 2015 och 2020.

Figur 14. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna något eller några av de nationella minoritetsspråken, fördelat på språk och utbildningsnivå. Från mätningarna 2010, 2015 och 2020.

Små kunskapsskillnader mellan regioner

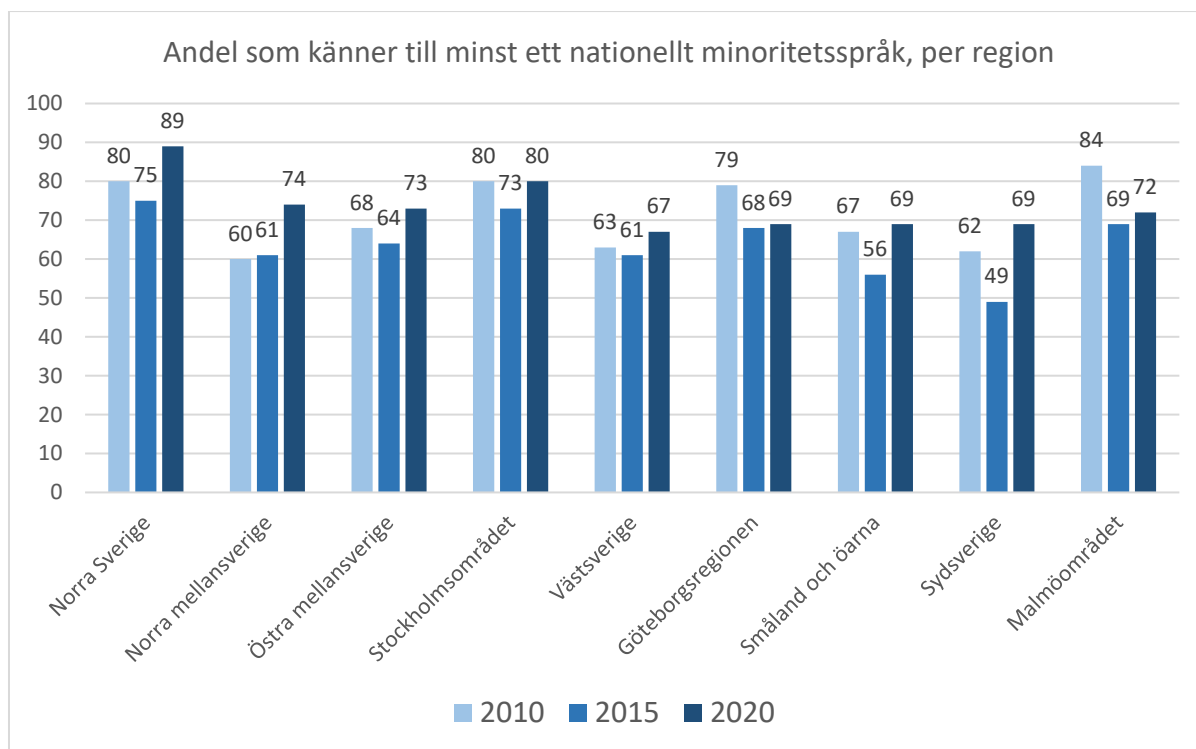
När det gäller kännedomen om de nationella minoriteterna i olika delar av landet är variationerna ganska små. Den region som utmärker sig är Norra Sverige där flest respondenter kan nämna minst en minoritet (89 procent). På andra plats kommer Stockholmsregionen där motsvarande siffra är 80 procent. I övrigt är det små skillnader mellan regionerna, som hamnar mellan 69 och 77 procent (se fig. 15).

Figur 15. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna, fördelat på region. Från undersökningen 2015 och 2020. (Eftersom denna fråga inte ställdes 2010 finns inget resultat från detta år).

I en jämförelse med mätningen 2015 kan man se att andelen personer som 2020 kan nämna minst en av de nationella minoriteterna har ökat i alla regioner utom i Malmöområdet (fig. 15).

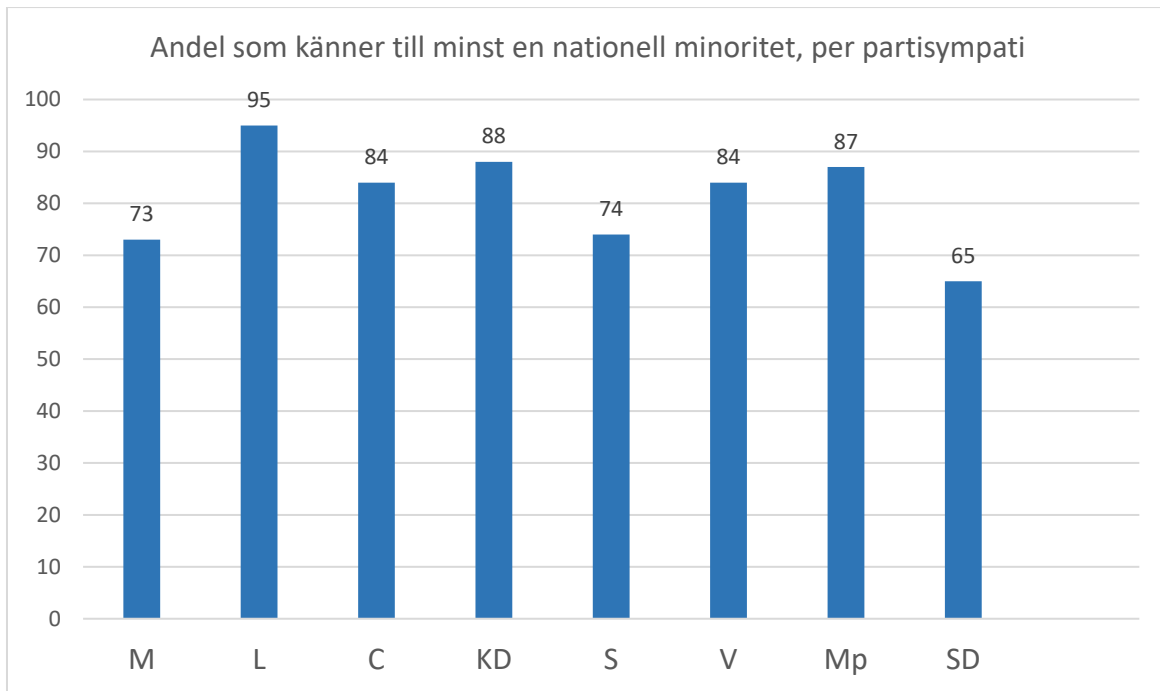
När det gäller kännedomen om de nationella minoritetsspråken liknar mönstret det för minoriteterna. Även här är det i Norra Sverige som kännedomen om språken är störst, därefter kommer Stockholmsregionen. I en jämförelse med de tre mätningar som genomförts hittills kan man notera att resultatet i mätningen 2020 visar på ungefär samma nivåer som de som uppmättes 2010, efter en dipp 2015. I en majoritet av regionerna är resultatet någon eller några procentenheter högre 2020 än de var 2010 (fig. 16).

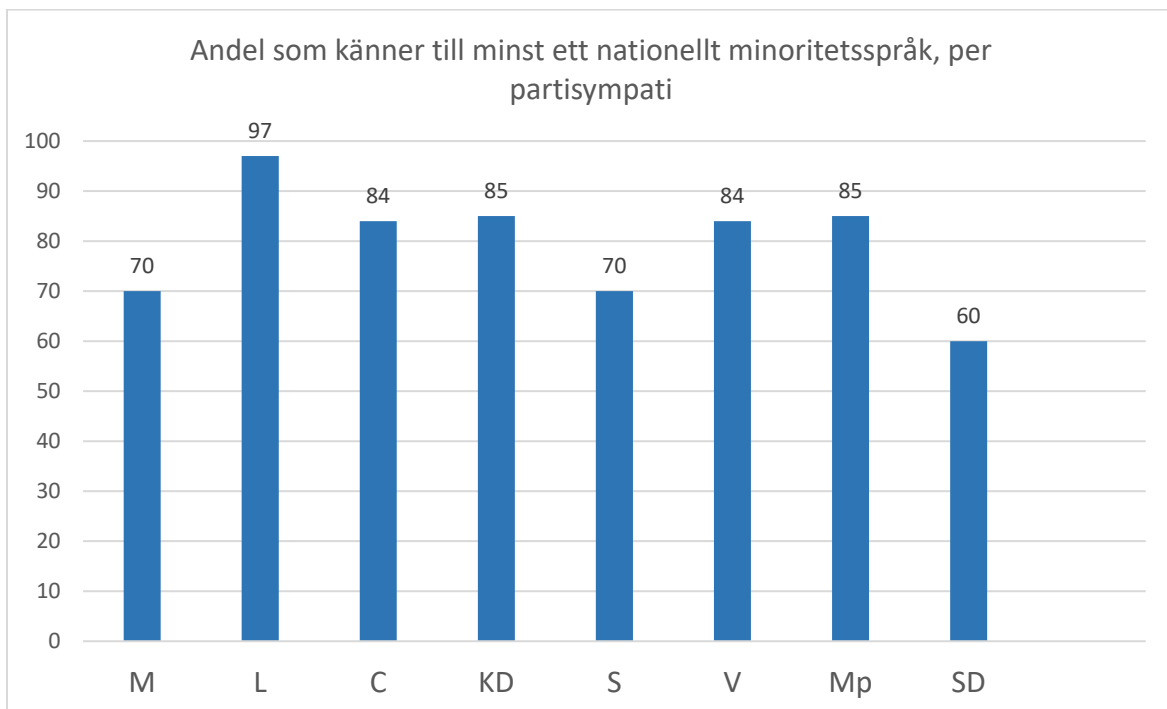
Figur 16. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst ett av de nationella minoritetsspråken, fördelat på region. Jämförelse mellan mätningarna 2010, 2015 och 2020.

Liberaler har störst kännedom om minoriteterna

När resultatet vad gäller kännedom om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken bryts ner efter respondenternas partisympatier, kan man för det första se att mönstret mellan kännedom om minoritetsgrupperna och språken finns även här. Den grupp som har störst kännedom om både nationella minoriteter och minoritetsspråk är de respondenter som uppgett att de sympatiserar med Liberalerna. Bland dem kunde 95 procent nämna minst en nationell minoritet och hela 97 procent kunde nämna minst ett nationellt minoritetsspråk. Efter detta resultat är det ett litet avstånd till flera av de övriga. Näst bäst kunskap har de som uppgett att de röstar på Kristdemokraterna respektive Miljöpartiet. Lägst kännedom om både minoriteterna och minoritetsspråken har de som röstar på Sverigedemokraterna, vars resultat ligger en bit under de övriga.

Figur 17. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna, fördelat på partisympati. Från mätningen 2020.

Figur 18. Andel personer (i procent) av de tillfrågade som kan nämna minst en av de nationella minoriteterna, fördelat på partisympati. Från mätningen 2020.

Befolkningens attityd till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer

De nationella minoriteternas språk och kulturer behöver olika former av stöd från samhället för att kunna överleva i Sverige. I vår undersökning ville vi veta hur befolkningens attityd till samhällets bevarande av de nationella minoriteternas språk och kulturer ser ut.

Enkätfrågan löd: Enligt din uppfattning – hur viktigt är det att fortsätta stödja dessa gruppers språk och kultur så att de kan överleva i Sverige? Tycker du att det är mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt eller inte alls viktigt?

Resultaten presenteras i diagrammen nedan.

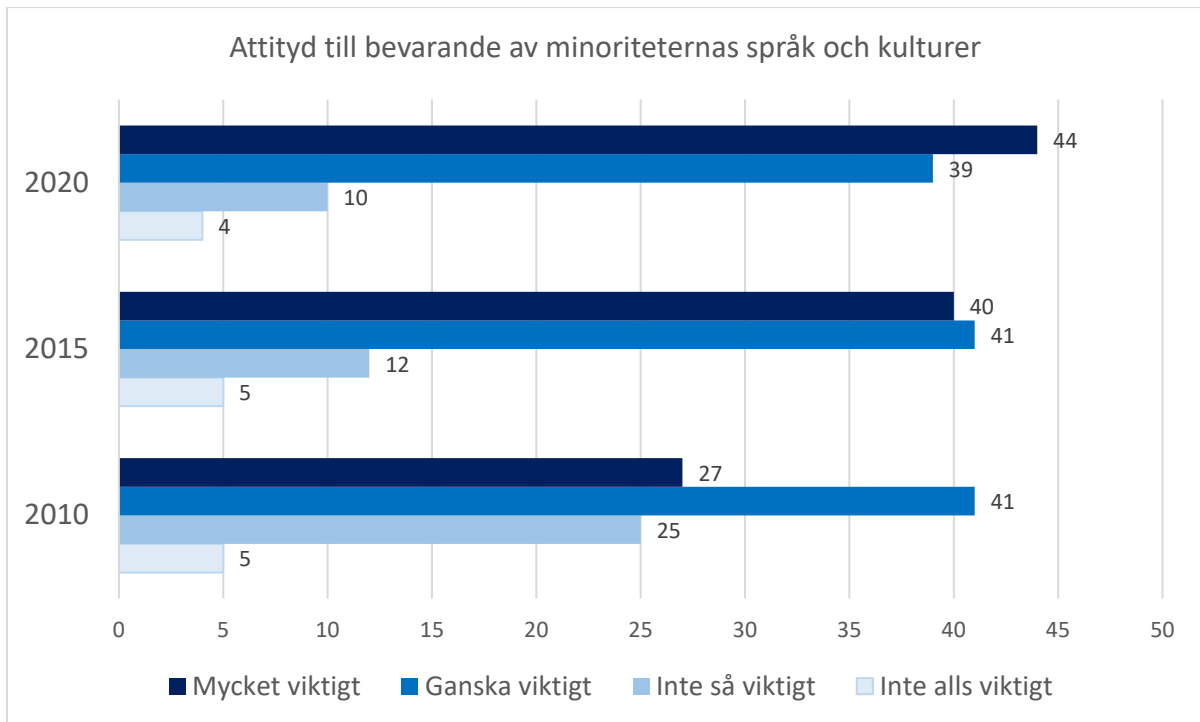
Alltmer positiv attityd gentemot bevarande

Mätningen av befolkningens attityder gentemot bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer visar att 44 procent anser bevarandet ”mycket viktigt”, medan 39 procent tycker att det är ”ganska viktigt”. Bland de mer negativa finns de 10 procent som anser att bevarandet är ”inte särskilt viktigt” och de 4 procent som besvarat frågan med ”inte alls viktigt”.

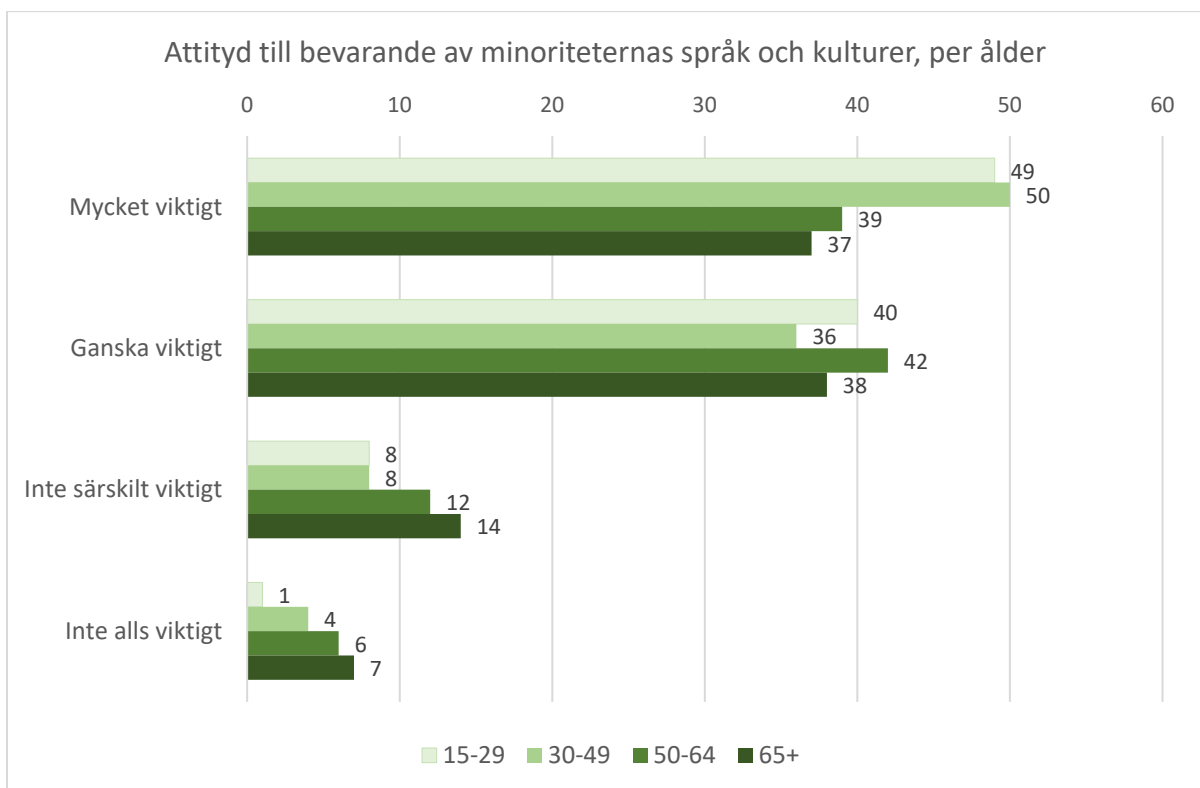
I en jämförelse med de mätningar som gjordes 2010 respektive 2015 skedde ett tydligt trendbrott vad gäller den andel av befolkningen som uppgav att de anser bevarandet ”mycket viktigt”. Den andel som svarade så ökade från 27 procent 2010 till 40 procent 2015 (fig. 19).

I mätningen 2020 har andelen som anser bevarandet ”mycket viktigt” alltså ökat ytterligare med några procentenheter till 44 procent medan andelen som svarat ”ganska viktigt” minskat något i förhållande till resultatet 2015. Det rör sig dock om små skillnader på några procentenheter. De som svarat mer negativt – ”inte särskilt viktigt” respektive ”inte alls viktigt” – har fortsatt att minska något i mätningen 2020 i förhållande till 2015. Men också denna förändring är liten och handlar om några procentenheter (fig. 19).

Om resultatet för 2020 års mätning bryts ner på de olika ålderskategorierna kan det noteras att fördelningen mellan de som tycker att bevarandet är ”mycket viktigt”, ”ganska viktigt”, ”inte särskilt viktigt” respektive ”inte alls viktigt” är ganska jämnt fördelat i de olika åldersgrupperna. Man kan dock konstatera att andelen positiva är störst i den yngsta kategorin 15–29 år (om man räknar båda kategorierna ”mycket viktigt” och ”ganska viktigt”), faller sedan med några procentenheter för varje åldersgrupp och är som lägst i den äldsta gruppen 65 år och äldre (fig. 20).

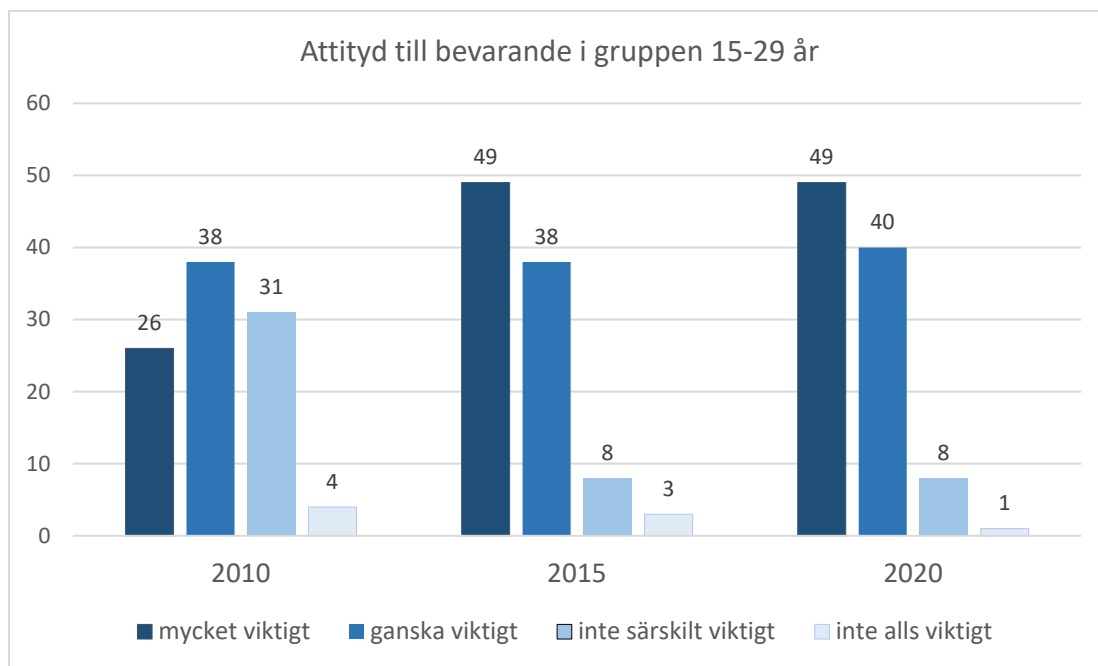
Figur 19. Hur stor andel (i procent) av de tillfrågade som anser att det är mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt eller inte alls viktigt att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer. Jämförelse mellan mätningarna 2010, 2015 och 2020.

Figur 20. Hur stor andel (i procent) av de tillfrågade per åldersgrupp som anser att det är mycket viktigt, ganska viktigt, inte särskilt viktigt eller inte alls viktigt att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer. Resultat från mätningen 2020.

Unga fortfarande lika positiva till bevarande

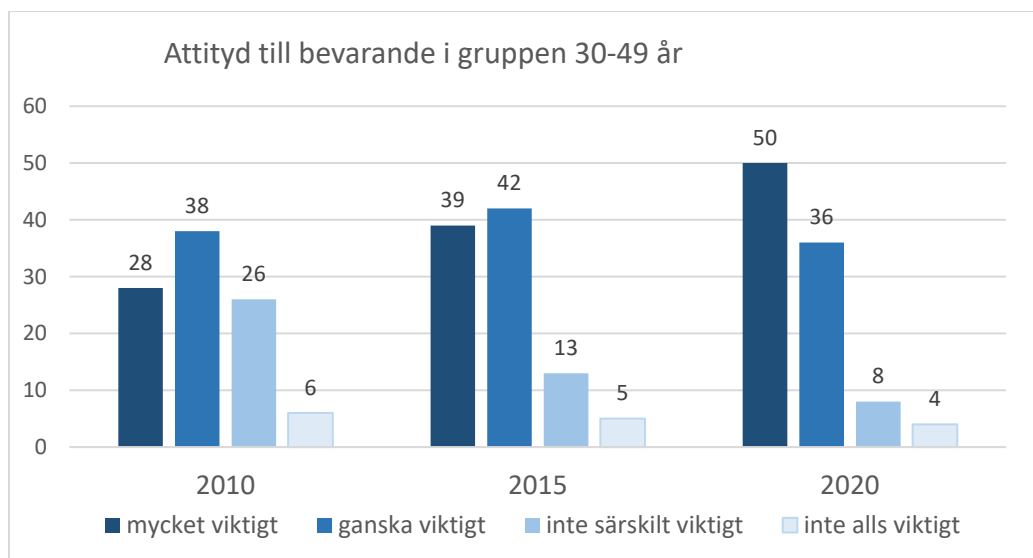
I en jämförelse av resultatet för åldersgruppen 15–29 år mellan de tre mätningarna 2010, 2015 och 2020 kan man konstatera att den ökning av andelen positiva som noterades 2015 ligger kvar på samma höga nivå 2020. Den unga delen av befolkningen verkar alltså behålla en mycket positiv attityd till bevarandet av de nationella minoriteterna språk och kultur (fig. 21).

Figur 21. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer i åldersgruppen 15–29 år. Resultatet återges i procent. Från mätningarna 2010, 2015 respektive 2020

Unga medelålders alltmer positiva

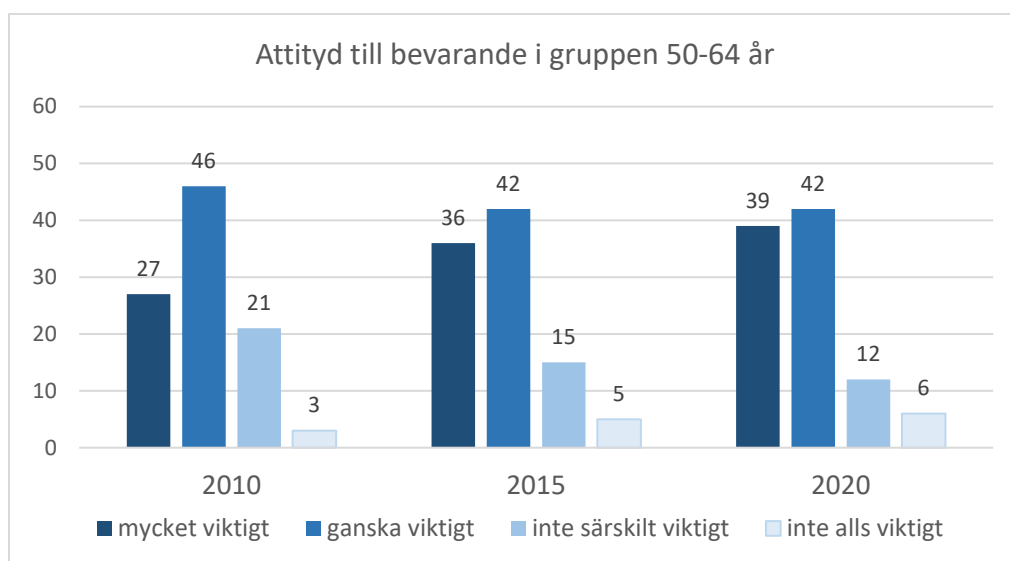
I den grupp som består av personer i yngre medelåldern, 30-49 år, är andelen positiva i 2020 års mätning ungefär lika hög som i den yngsta gruppen. Medan den stora ökningen i den yngre gruppen skedde mellan mätningarna 2010 och 2015, har en tydlig ökning av den andel som anser det "mycket viktigt" att bevara minoriteternas språk och kulturer skett från 39 procent 2015 till 50 procent 2020 (11 procentenheter). Samtidigt har andelen som anser det "ganska viktigt" ha minskat med nästan lika mycket. Man kan alltså konstatera en positiv trend vad gäller attityden bland respondenter i yngre medelåldern (fig. 22).

Figur 22. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer i åldersgruppen 30–49 år. Resultatet återges i procent. Från mätningarna 2010, 2015 respektive 2020.

Ingen tydligt förändring i övre medelåldern

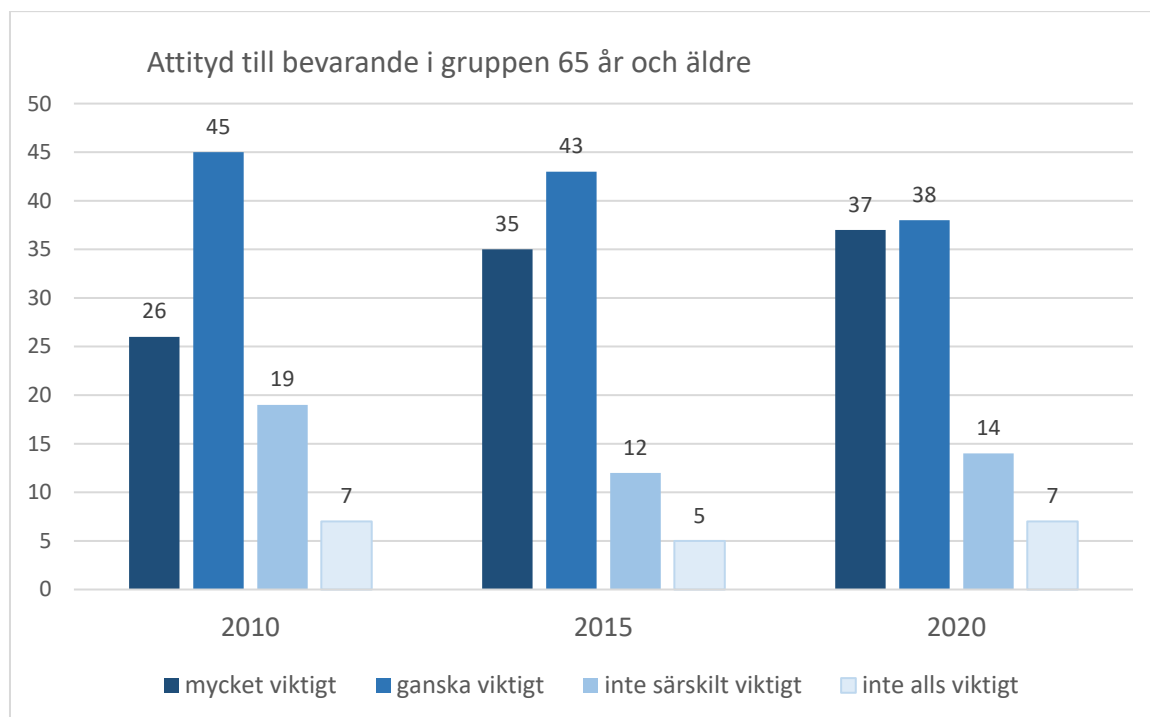
I åldersgruppen 50–64 år innehåller resultaten från 2015 och 2020 års mätningar inga större förändringar. Precis som i övriga åldersgrupper ökade andelen som anser bevarandet ”mycket viktigt” i mätningen 2015 jämfört med 2010, även om ökningen inte var så stor som bland de unga. I den senaste mätningen 2020 har andelen positiva ökat ytterligare något. Medan den andel som anser det ”mycket viktigt” alltså har ökat för varje mätning, ligger andel som anser det ”ganska viktigt” kvar på samma nivå 2020 som 2015. Andelen som anser det ”inte särskilt viktigt” har sjunkit med några procentenheter medan de som svarat ”inte alls viktigt” tvärtom ökat något (fig. 23).

Figur 23. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer i åldersgruppen 50–64 år. Resultatet återges i procent. Från mätningarna 2010, 2015 respektive 2020.

Oförändrade attityder bland äldre

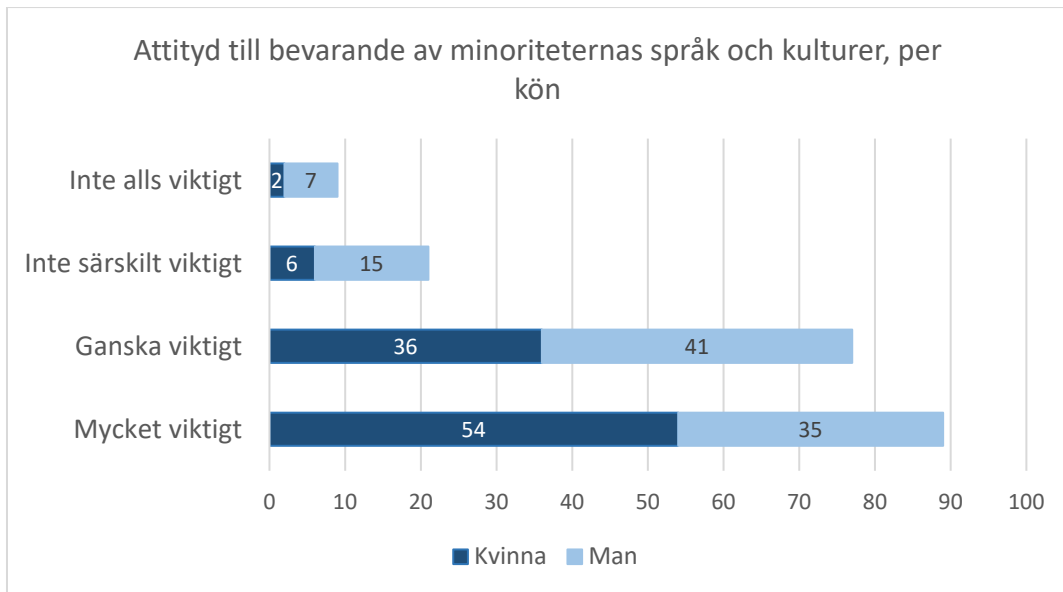
Det trendbrott som skedde i och med mätningen 2015, då andelen positiva ökade i jämförelse med mätningen 2010, visar sig också i gruppen 65 år och äldre. I 2020 års mätning ligger andelen positiva (sammanslagning av kategorierna som anser det "ganska" respektive "mycket viktigt") kvar på ungefär samma nivå. Den andel som tycker att det är "mycket viktigt" ökar marginellt med två procentenheter 2020 i jämförelse med 2015, medan de som svarat "ganska viktigt" minskar med fem procentenheter från 43 procent 2015 till 38 i mätningen 2020. Överlag ligger stödet till bevarandet kvar på ungefär samma nivå som i mätningen 2015 (fig. 24).

Figur 24. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer i åldersgruppen 65 år eller äldre. Resultatet återges i procent. Från mätningarna 2010, 2015 respektive 2020.

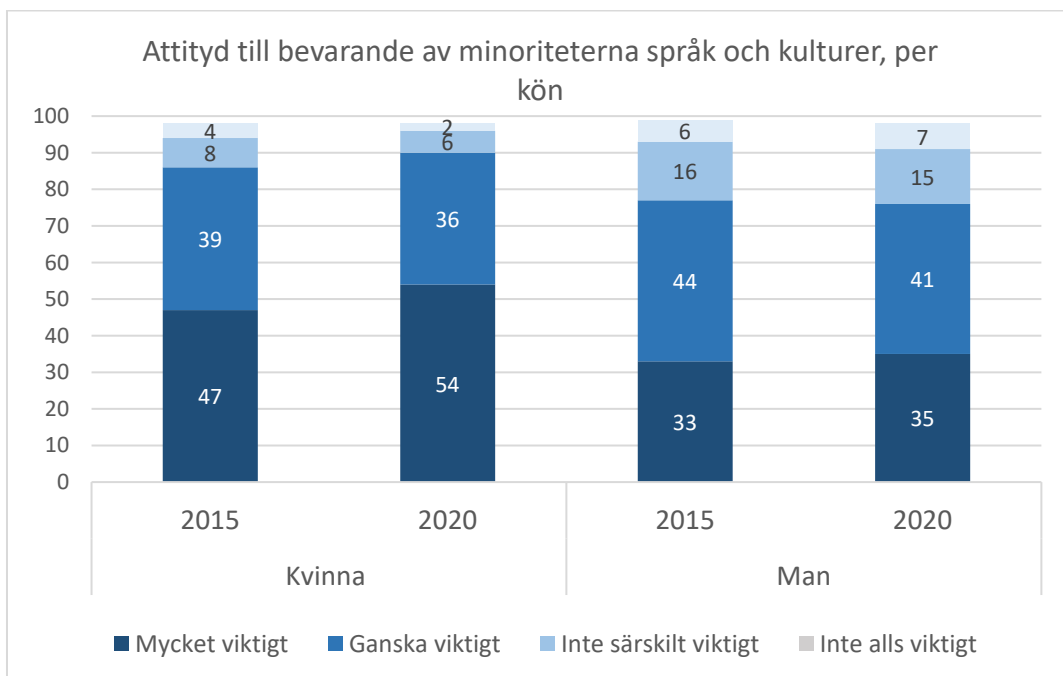
Kvinnor mer positiva än män

En jämförelse mellan könen visar att kvinnor generellt är mer positiva till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer i förhållande till män, åtminstone om man utgår från den andel som anser bevarandet vara "mycket viktigt" (fig. 25). Mönstret har varit likadant från de två tidigare mätningarna 2010 och 2015.

Figur 25. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer, per könskategori. Resultatet återges i procent. Från mätningen 2020.

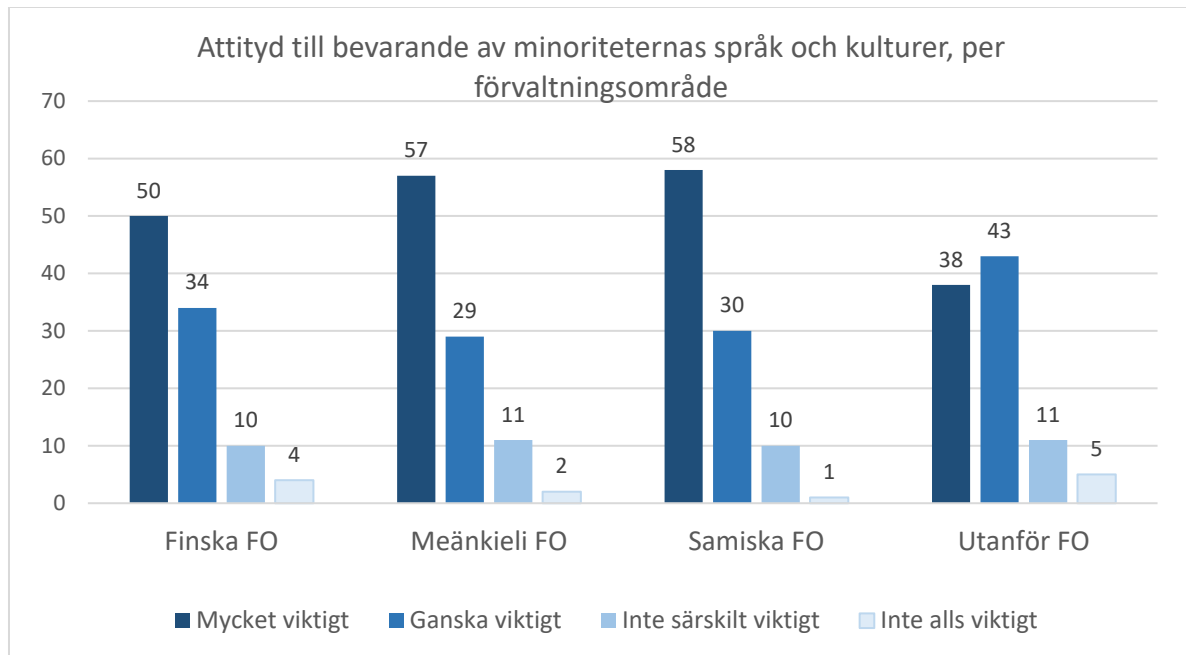
Vid en jämförelse mellan de två sista mätningarna 2015 och 2020 där kvinnors respektive mäns resultat jämförs med varandra kan man se att andelen som anser bevarandet vara "mycket viktigt" ökar något i båda grupperna, men att ökningen är något större bland kvinnor. Det är dock relativt små ökningarna det rör sig om. För kvinnor handlar det om sju procentenheter och för män enbart två procentenheter (fig. 26).

Figur 26. Attityden till att samhället stöttar bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer, per könskategori. Resultatet återges i procent. Från mätningarna 2015 och 2020.

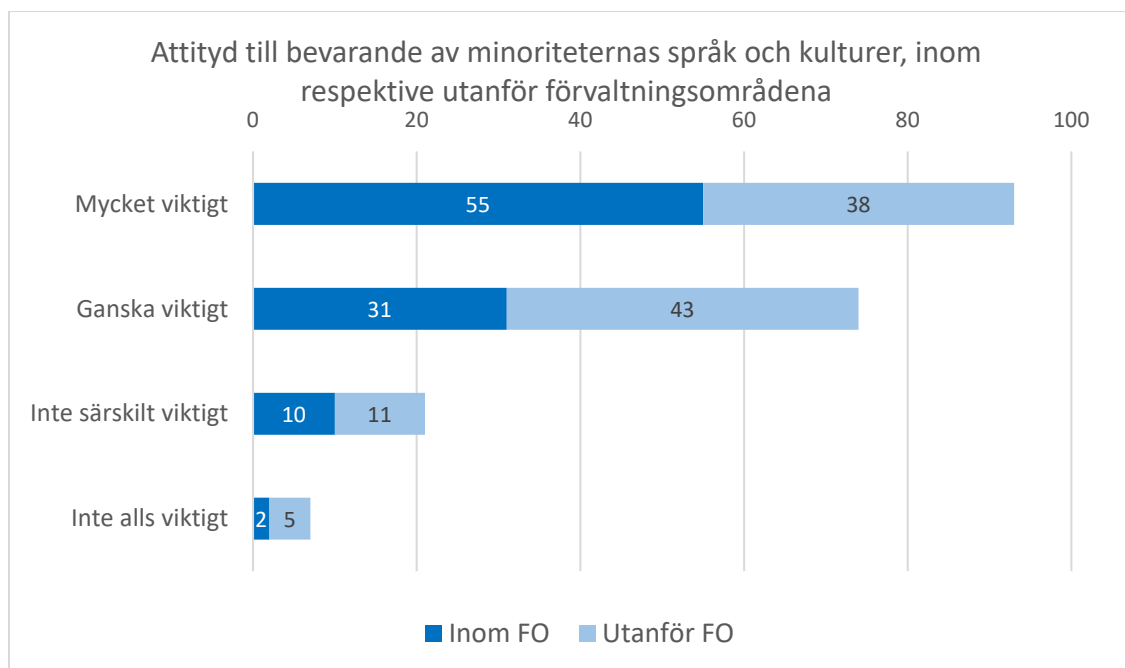
Fler positiva till bevarande i förvaltningsområden

När man jämför attityden till bevarandet av minoriteternas språk och kulturer mellan de som bor i en kommun som tillhör ett förvaltningsområde för finska, meänkieli och/eller samiska och attityden hos de som bor i övriga delar av landet kan man notera att det i 2020 års mätning finns en skillnad mellan grupperna. En större andel av de som bor inom ett förvaltningsområde är positiva (fig. 27 och fig. 28).

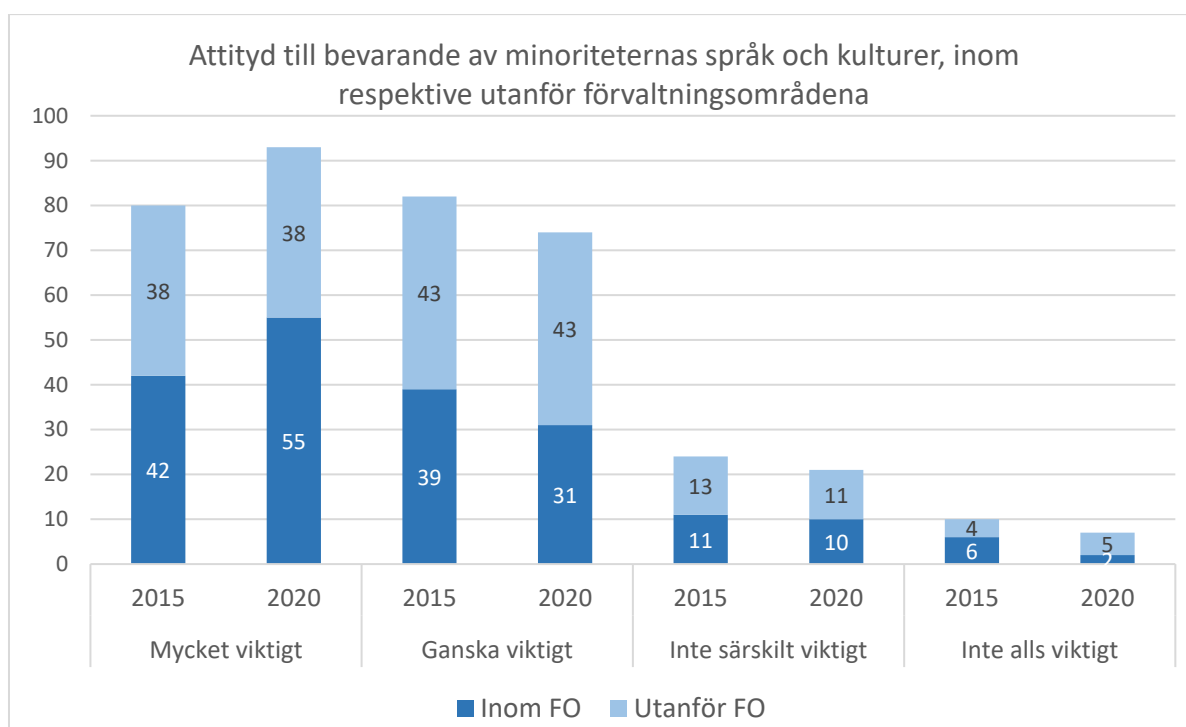

Figur 27. Respondenternas gradering av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer. Resultatet delas in i de som bor i ett förvaltningsområde och de som bor i övriga delar av landet. Varje svarsalternativ återges i procent. Från mätningen 2020.

I mätningen 2015 konstaterades det att inställningen till bevarandet av minoriteternas språk och kultur inte var särskilt stora mellan de som bor i ett förvaltningsområde i jämförelse med de som bor i övriga landet. I den senaste mätningen 2020 verkar det dock ha skett en förändring. Andelen som anser bevarandet av minoriteternas språk vara "mycket viktigt" har ökat 2020 i jämförelse med andelen 2015, medan andelen som anser bevarandet "ganska viktigt" har minskat. Skillnaden mellan de som bor i ett förvaltningsområde och de som bor i övriga delar av landet har ökat 2020 jämfört med den tidigare (fig. 29).

Figur 28. Respondenternas gradering (i procent) av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer. Resultatet delas in i de som bor i ett förvaltningsområde och de som bor i övriga delar av landet. Från mätningen 2020.

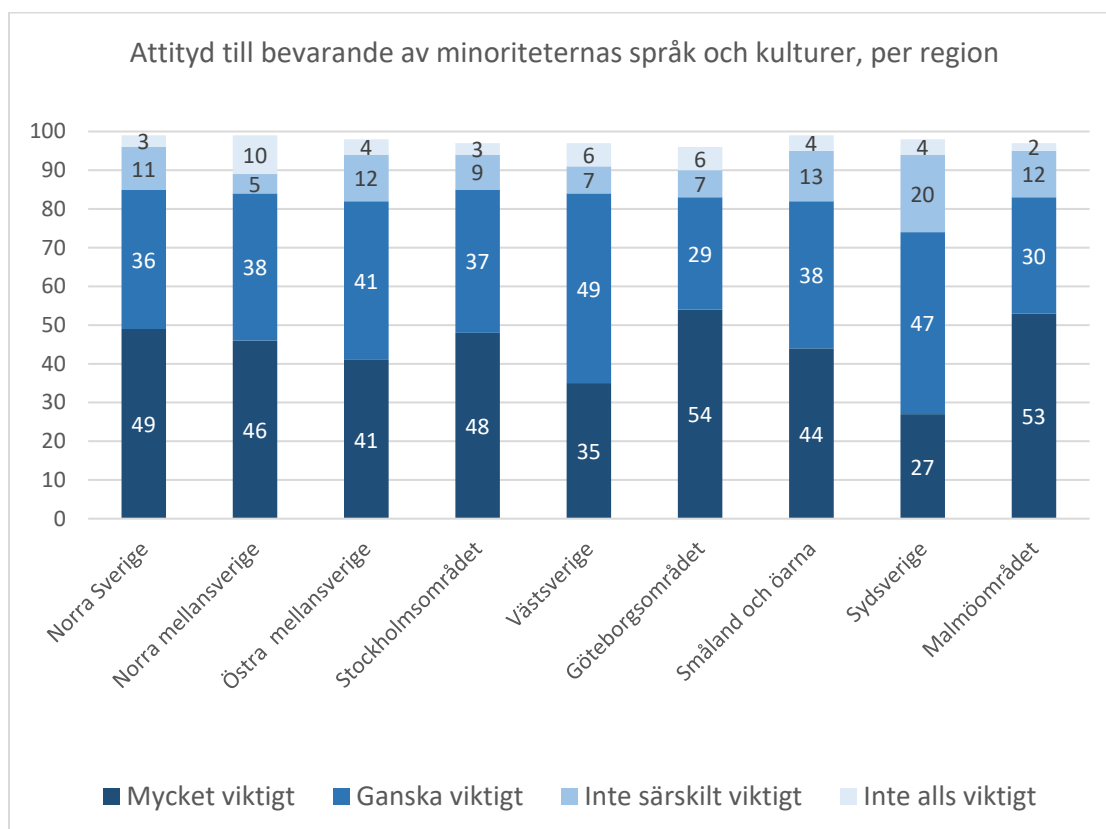

Figur 29. Respondenternas gradering (i procent) av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer. Resultatet delas in i de som bor i ett förvaltningsområde och de som bor i övriga delar av landet. Från mätningen 2020.

Norra Sverige och storstadsregioner något mer positiva

Vid en jämförelse av attityden till bevarande av minoriteternas språk och kulturer mellan respondenter i olika regioner noterades i de tidigare mätningarna 2010 och 2015 en tendens att personer i Norra Sverige samt i storstadsregionerna Stockholm Göteborg och Malmö var något mer positiv än boende i övriga regioner. Samma mönster kan noteras i den senaste mätningen 2020. I samtliga mätningar rör det sig dock om små skillnader där några fler procentenheter anser bevarandet vara "mycket viktigt". Även om skillnaderna är små så verkar mönstret dock hålla i sig (fig. 30).

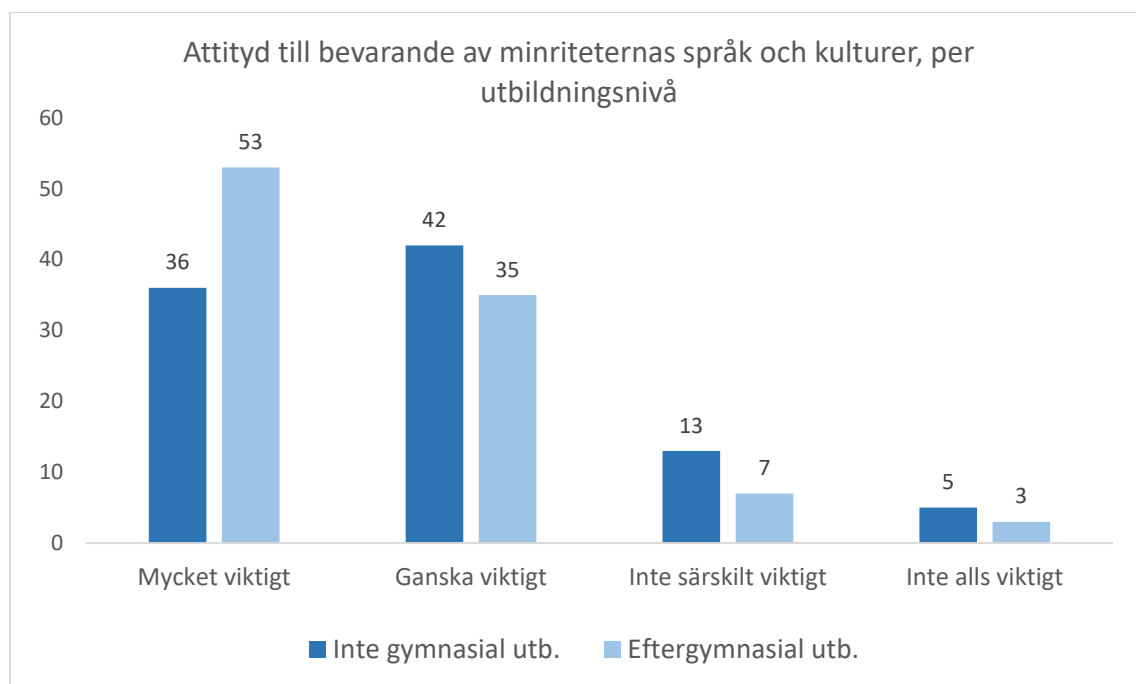
Tidigare i rapporten redovisades de regionala skillnaderna vad gäller allmänhetens kännedom om de nationella minoriteterna. Det kan noteras att de regioner som uppvisar mest positiva attityd, det vill säga Norra Sverige och storstadsregionerna, också är de (med något undantag) som har bäst kännedom om minoriteterna och minoritetsspråken (fig. 15).

Figur 30. Respondenternas gradering av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer, fördelat på region. Resultatet för varje svarsalternativ återges i procent. Från mätningen 2020.

Högutbildade mer positiva

Vid en jämförelse mellan personer som genomgått en eftergymnasial utbildning och de som inte gjort det, framgår att bland respondenter med högre utbildning anser fler att det är "mycket viktigt" att bevara minoriteternas språk och kulturer i jämförelse med de som saknar sådan utbildning. I gengäld återfinns färre i kategorin "ganska viktigt" (fig. 31). Mönstret har varit liknande under de tidigare mätningarna 2010 och 2015.

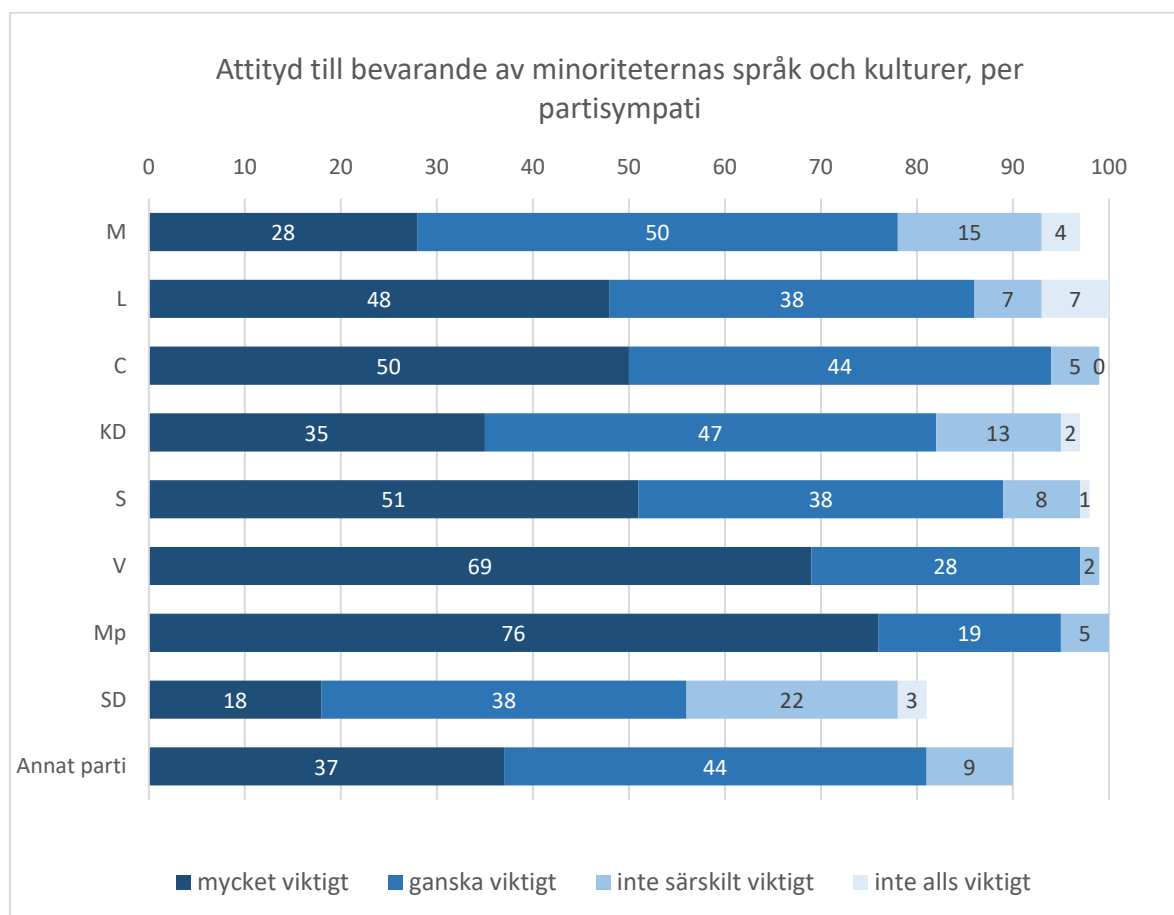

Figur 31. Respondenternas gradering av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer, fördelat på respondenternas utbildningsbakgrund. Resultatet för varje svarsalternativ återges i procent. Från mätningen 2020.

Sympatisörer till Miljöpartiet mest positiva

Vid en närmare titt på respondenternas partisympatier kan det konstateras att det förekommer tydliga skillnader när det gäller attityden till bevarandet av de nationella minoriteternas språk och kulturer. Bland de som angett att de sympatiserar med Miljöpartiet är andelen positiva störst – 76 procent anser bevarandet av minoriteternas språk och kulturer vara ”mycket viktigt”. Näst mest positiva är anhängare av Vänsterpartiet där motsvarande siffra är 69 procent. Sympatisörer till dessa två partier sticker ut när det gäller en positiv attityd till bevarande (fig. 32).

I andra änden av skalan ligger sympatisörer till Sverigedemokraterna, som har den minsta andelen positiva och största andelen negativa, det vill säga som svarat ”inte särskilt viktigt”. Glappet mellan de som röstar på Sverigedemokraterna och det parti som är näst minst positivt är relativt stort. Det är dock få överlag som angett att det inte tycker att bevarandet är viktigt alls, det rör sig bara om några få procent i varje grupp (fig. 32).

Figur 32. Respondenternas gradering av hur viktigt de tycker att det är att samhället ger stöd för att bevara de nationella minoriteternas språk och kulturer, fördelat på region. Resultatet för varje svarsalternativ återges i procent. Från mätningen 2020.

3. Diskussion

Varför är en mätning av befolkningens kännedom om och attityd till de nationella minoriteterna och minoritetsspråken intressant? Vill man undersöka minoritetspolitikens effekter och implementering är det naturligtvis myndigheternas verksamhet som ska undersökas. Det är kommunerna, regionerna och de statliga myndigheterna som har ansvaret att förverkliga den lagstiftning och de mål som riksdagen beslutat om. Detta görs också, och resultatet av myndigheternas minoritetspolitiska arbete redovisas årligen av Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget, som är två av de myndigheter som står bakom den här rapporten.

Men minoritetspolitiken kan inte enbart utvärderas genom myndigheternas arbete. Allmänhetens medvetenhet är en relevant måttstock på minoritetspolitikens genomslagskraft. Inom revitaliseringsforskningen pekar man på acceptans och medvetenhet i majoritetssamhället som en förutsättning för revitalisering av minoritetsspråk. En regelbunden mätning av befolkningens inställning till och medvetenhet om minoritetsgrupperna och språken kan därför utgöra en illustrativ indikator på en sådan genomslagskraft och dess utveckling över tid.

Den typ av mätningen som låter sig göras i den här sortens undersökning är och förblir förstås en grov indikator. Det går inte att dra alltför detaljerade slutsatser om allmänhetens kunskap om minoritetspolitiken mot bakgrund av den. Man kan till exempel fråga sig vad det är för kunskap som döljer sig bland de 66 procent som i den senaste mätningen 2020 känner till att samiska är ett nationellt minoritetsspråk. En del av de individer som döljer sig bakom den siffran har kanske någon gång flyktigt kommit i kontakt med samer och samiska och chansar egentligen, men vet ingenting i övrigt om den svenska minoritetspolitiken. Andra som svarat rätt på frågan är kanske mycket väl insatta i minoritetspolitiska frågor. Man kan gissa att de individer som hamnade inom dessa 66 procent troligtvis utgör en mycket blandad kategori, men vi kan inte genom den här undersökningen få veta någonting om just detta. En enkät- eller intervjustudie med ett mindre antal respondenter skulle troligen kunna kasta ljus över hur och på vilket sätt individer i det svenska samhället kommer i kontakt med de nationella minoriteternas språk och kulturer.

Tydlig koppling mellan kännedom och attityd

Den mätning som vi utfört i den här undersökningen riktar dock in sig på att följa utvecklingen över tid. Om vi koncentrerar oss på resultatet från 2020 års mätning av befolkningens kännedom om och attityd till de nationella minoriteternas språk och kulturer kan man upptäcka två huvudsakliga mönster. Det ena är att kännedomen om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken har, trots tjugo år av svensk minoritetspolitik, inte ökat nämnvärt under denna period. Det är visserligen fler som känner till både minoriteterna och språken 2020 än 2010, men ökningen är liten och rör sig i de flesta fall om något eller några få procentenheter. Däremot har attityden till bevarandet blivit mer positiv mellan varje mätning. Det andra mönstret är att det verkar finnas ett samband mellan kännedom och attityd: i de grupper av befolkningen där kännedomen om de nationella minoriteterna och språken är som högst är också flest positiva till bevarandet. Mönstret går igen oavsett från vilket perspektiv resultaten avläses, det vill säga oavsett om resultaten fördelas utifrån ålder, kön, geografisk bostadsort eller utbildningsnivå.

Frågan är hur resultatet av mätningen bör tolkas. Utan jämförelser med liknande undersökningar är det svårt att säga vad som är en ”bra” siffra och inte. Är det acceptabelt att 66 procent av befolkningen känner till att samiska är ett minoritetsspråk? När det gäller jiddisch känner bara 14 procent till språkets särskilda status som nationellt minoritetsspråk enligt den senaste mätningen 2020. Ett sådant resultat pekar trots allt på att minoritetsgrupperna och minoritetsspråken fortfarande är okända för en relativt stor del av Sveriges befolkning. Även om kännedomen om just jiddisch ökat mycket på tio år i förhållande till de övriga minoritetsspråken (från 4 procent i mätningen 2010 till 14 procent 2020) är det fortfarande en stor majoritet, 86 procent, som efter ett decennium av svensk minoritetspolitik inte vet att jiddisch är ett nationellt minoritetsspråk. Det är svårt att dra några andra slutsatser än att de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken behöver synliggöras mer i samhället.

När det gäller framtida mätningar är det viktigaste kanske inte att sätta upp en exakt siffra som mål för när allmänheten ska anses tillräckligt upplyst, utan snarare att ha siffrorna som stöd för att upptäcka tendenser över tid.

Ett tecken på minoritetspolitikens svårighet att slå igenom?

Går det att dra en parallell mellan minoritetspolitikens svårighet att slå igenom i Myndighetsverige med befolkningens relativt låga kunskap om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken? Uppföljningsmyndigheterna: Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, har i sina årliga uppföljningar av kommuners, regioners och statliga myndigheters minoritetspolitiska insatser upprepat att minoritetspolitiken haft svårt att få genomslagskraft. Särskilt långsamt har utvecklingen gått bland kommuner och regioner som inte tillhör ett förvaltningsområde. Det innebär att utvecklingen för att stärka judars och romers språk och kulturer varit betydligt svagare än i förhållande till övriga nationella minoriteter. I den statliga utredning som utvärderat minoritetslagens effekter (*Nästa steg, SOU 2016:70*) pekade man på en så kallad stuprörseffekt, det vill säga att minoritetspolitiken blivit ett isolerat politikområde som inte i tillräckligt hög grad integrerats i myndigheternas övriga arbete. Minoritetsperspektivet har inte nått den mainstreaming som till exempel jämställdhets- och barnperspektiv uppnått.

Att minoritetspolitiken har svårt att slå igenom i hela landet kan vara en del av förklaringen till att de nationella minoriteterna och minoritetsspråken fortfarande är relativt okända i befolkningen. Om främjandet av nationella minoriteternas språk och kultur inte prioriteras av kommunerna är det rimligt att också anta att deras synlighet är låg. Den minoritet och det språk (samer respektive samiskan) som är mest känd är också den minoritet som dels har en lång tradition av officiell representation och dels utgör den minoritet som har störst exponering i medier och samhällsliv. Som ett av flera förslag för att stimulera minoritetspolitiken lokalt infördes 2019 ett krav på att kommuner i hela landet ska ta fram handlingsplaner för de minoritetspolitiska insatser som görs. Det är dock ännu för tidigt att dra slutsatser kring om den nya regleringen fått effekt.

När det gäller befolkningens kännedom om minoriteter och minoritetsspråk kan det vara rimligt att hålla isär kännedomen om språket och gruppernas existens i sig från vetskapen om dessa gruppers och språks status som just nationella minoriteter. Som en ren spekulering hade man kunnat tänka sig att resultatet hade blivit lite annorlunda om frågan formulerats på ett annat sätt. Hade vi till exempel bett de tillfrågade att nämna några stora språk som talas i

Sverige utöver svenskan, hade kanske fler än 40 procent nämnt finskan. Många känner nog till att finska är ett språk som talas av många människor i Sverige. Kanske känner inte lika många till att språket har status som ett nationellt minoritetsspråk. Det går troligen inte att per automatik sätta likhetstecken mellan kännedomen om finska som nationellt minoritetsspråk och sverigefinnar som nationell minoritet med kännedomen om språkets och gruppens existens i Sverige generellt. Detsamma gäller naturligtvis för övriga minoritetsgrupper och språk. Oavsett detta är den intressanta faktor, och den faktor vi velat mäta, just kännedomen om den särskilda statusen som nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Ungas kunskap ökar mest

En försiktig, men hoppfull, signal från mätningarna är dock att kännedomen om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken ökar i den yngre befolkningen. Det är också bland de yngre, det vill säga personer i åldern 15–29 år, som attityden till bevarandet av minoriteternas språk och kulturer är som störst. Trots minoritetspolitikens tröghet att nå ut till allmänheten är detta ändå ett försiktigt positivt tecken. Vad kunskapsökningen består i mer specifikt går inte att utläsa av resultatet, men det kanske inte ska uteslutas att de tillägg i kursplanerna för grundskolan som gjordes för snart tio år sedan, kan ha haft en viss effekt. 2011 infördes en formulering i kursplanerna för svenska, historia och samhällskunskap om att eleverna ska känna till vilka de nationella minoritetsspråken är.

Även om formuleringarna är svepande och i sig kanske inte så förpliktigande, kan man ändå tänka sig att de lärare som tagit fasta på dem också skapat tillfälle att åtminstone presentera grunderna i den svenska minoritetspolitiken. Från och med höstterminen 2021 kommer skrivningarna om de nationella minoriteterna flyttas från kursplanen i historia, men fördjupas något i kursplanen för samhällskunskap. I årskurs 7–9 ska eleverna dels kännas till de nationella minoriteternas nuvarande situation, dels den historiska kontexten samt minoritetspolitikens framväxt. Förhoppningsvis kan den nya skrivningen ytterligare öka skolelevens kontakt med de nationella minoriteterna i skolan.

Jiddisch och romska minst kända språken

När det gäller befolkningens kännedom om de nationella minoritetsspråken kan man konstatera att jiddisch och romska är de språk som är minst kända, men samtidigt har kännedomen om dem ökat mer än för övriga språk. I mätningen 2010 kände 4 procent av de tillfrågade till att jiddisch är ett nationellt minoritetsspråk medan siffran 2020 var 14 procent, och har alltså ökat med 10 procentenheter. Romska ökade med 11 procentenheter, från 20 procent 2010 till 31 procent 2020. För finska och samiska var motsvarande siffror 40 procent respektive 66 procent kännedom 2020, vilket innebär en ökning på 2 procentenheter för finska och 4 för samiska sedan 2010. Meänkieli hamnar i mitten med en ökning på 6 procentenheter.

Flest känner till samer

När man tittar på minoritetsgrupperna är bilden delvis en annan. Samer är den minoritetsgrupp som är överlägset mest känd i både mätningen 2015 och 2020.⁶ Näst mest känd är romer 2015 och sverigefinnar kommer på en tredjeplats, följt av judar och sist tornedalingar. Mellan de båda mätningarna är det dock kännedomen om samer och sverigefinnar som ökat mest medan resultatet för de övriga inte förändrats så mycket. I 2020 års mätning är samer mest kända, följt av sverigefinnar och romer på en ungefärlig delad andraplats.

Det är naturligtvis svårt att säga vad siffrorna står för. Precis som konstaterats ovan är samer den minoritetsgrupp som skiljer sig från övriga genom sin särskilda status som urfolk, med starkare kulturell förankring än övriga. Samer har levt i Sápmi under mycket lång tid. Samer har också sin utpräglade kultur och koppling till rennäring som många är bekanta med. Dessutom har samerna särskilt starka språkliga och kulturella rättigheter som urfolk, vilket ger minoritetsgruppen samer en särställning bland de nationella minoriteterna.

Ökningen vad gäller kännedomen om sverigefinnar i mätningen 2020 sker från en relativt låg nivå i förhållande till samer (från 24 procent 2010 till 36 procent 2020) och i förhållande till gruppens (och språkets) långa historia. Vad ökningen i den senaste mätningen visar kan, liksom för de övriga resultaten, bara bestå av mer eller mindre kvalificerade gissningar. Antalet kommuner som anslutit sig till det finska förvaltningsområdet har ökat stadigt sedan den nya modellen för frivillig anslutning etablerades 2010. Möjligtvis kan en ökad medvetenhet om finskans särskilda status hänga samman med den utvecklingen.

Judar och romer är grupper som ofta förekommer i sammanhang som har att göra med antisemitism och antiziganism. Även om dessa strömningar i samhället är av största vikt att spegla kan man möjligtvis spekulera i om sådan rapportering kan ha stått i vägen för bilden av judar och romer som folkgrupper som utgör en del av det svenska kulturarvet. När det gäller gruppen romer har de dessutom ofta stått i centrum för en diskussion om EU-migranter och dess utsatta situation i det svenska samhället. Som sagt är det dock svårt att veta om sådana diskussioner bidragit till större medvetenhet om romers ställning som nationell minoritet eller tvärtom stått i vägen för sådan kännedom. Oavsett vad den relativa okunskapen i befolkningen beror på, kommer minoritetspolitiken framöver att behöva vara inriktad på att öka dessa gruppers exponering som just nationella minoriteter.

Kännedomen om tornedalingar har gått upp marginellt mellan mätningarna 2015 och 2020, från 13 till 16 procent. Precis som för övriga grupper går det inte att peka på någon entydig förklaring. Möjligtvis är en delförklaring att tornedalingar är en grupp som inte får så mycket utrymme i medier. Gruppen saknar tydliga symboler som är lätt igenkännbara för allmänheten. En sannings- och försoningskommission för tornedalingar, kväner och lantalaiset till-

⁶ Frågan om kännedom om minoritetsgrupperna ställdes inte 2010 (då ställdes bara frågan om minoritets-språken). Resultat om befolkningens kännedom om de nationella minoriteterna finns därför bara för 2015 och 2020 års mätningar.

sattes i juni 2020 och ska under två år arbeta med att utreda den svenska statens assimileringspolitik som bedrevs under 1800- och 1900-talet. Kanske kan kommissionens arbete bidra till att föra ut information till allmänheten om tornedalingar som nationell minoritet.

Fortsatt utmaning att synliggöra de nationella minoriteterna

Med resultatet från 2020 års mätning i ryggen kan vi konstatera att minoritetspolitiken har en fortsatt utmaning i att göra de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken synliga i samhället, och med det minoriteternas särskilda kulturella och språkliga rättigheter. Resultatet från den senaste undersökningen visar att en stor majoritet av befolkningen är positiva till bevarandet av minoriteternas språk och kultur, vilket borde vara en god grogrund för det fortsatta arbetet. Det är positivt att människor överlag vill att språken och kulturen ska överleva och föras över till nya generationer. Men de behöver komma i kontakt med de nationella minoriteterna på ett naturligt sätt i sin vardag för att kunna införliva dem i bilden av Sverige, både historiskt och i nutid. Först då kan vi säga att den svenska minoritetspolitiken fått sitt genomslag.